

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Erika Hautala

Lausemaisuu den asteet yläkouluoppilaiden ja lukiolaisten teksteissä

Äidinkielenomaisen ja A-oppimäärän vertailu

Nykysuomen (modern finska) pro gradu -tutkielma

Vaasa 2014

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	6
1.2 Aineisto	9
1.3 Menetelmät	11
2 OPETUSSUUNNITELMAT VALTAKUNNALLISELLA JA PAIKALLISELLA TASOLLA	15
2.1 Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet	15
2.2 Paikalliset opetussuunnitelmat	18
2.3 Opiskelijoiden rakennehallinta opetussuunnitelmissa	20
3 OPPIMINEN JA VÄLIKIELI	24
4 LAUSEET TUTKIMUSKOHTEENA	27
4.1 Erilaiset lauserakenteet	28
4.2 Lausemaisuu den asteet	31
4.3 Upotukset	35
5 AINEIDEN ESITTELY	41
5.1 Aineet tekstilajina	41
5.2 Yläkouluoppilaiden aineet	44
5.2.1 A-oppimäärän aineet	44
5.2.2 Äidinkielenomaisen oppimäärän aineet	45
5.3 Lukiolaisten aineet	46
5.3.1 A-oppimäärän aineet	46
5.3.2 Äidinkielenomaisen oppimäärän aineet	47
6 LAUSEMAISUUDEN ASTEET OPISKELIJOIDEN AINEISSA	49
6.1 Lausemaisuu den asteet yläkoulun oppilaiden aineissa	49

6.2 Lausemaisuu den asteet lukiolaisten aineissa	55
6.3 Aineiden vertailu toisiinsa	60
7 ANALYYSIN TULOSTEN VERTAILU OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEISIIN JA PAIKALLISEEN OPETUSSUUNNITELMAAN	62
8 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	66
LÄHTEET	70
TAULUKOT	
Taulukko 1. Kaikki tutkielmassa mukana olevat ryhmät, vuosikurssit ja lyhenteet	10
Taulukko 2. Rakennhallinta paikallisen opetussuunnitelman määräysten mukaan	21
Taulukko 3. A-yläkoulun pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet	51
Taulukko 4. A-yläkoulun oppilaiden upotusten lukumäärät ja osuudet	52
Taulukko 5. Ä-yläkoulun pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet	53
Taulukko 6. Ä-yläkoulun upotusten lukumäärät ja osuudet	54
Taulukko 7. A-lukion pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet	56
Taulukko 8. A-lukion upotusten lukumäärät ja osuudet	57
Taulukko 9. Ä-lukion pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet	58
Taulukko 10. Ä-lukion upotusten lukumäärät ja osuudet	59
Taulukko 11. Kaikkien ryhmien käyttämät lausemaisuu den asteiden osuudet	64

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Erika Hautala
Pro gradu -tutkielma:	Lausemaisuuuden asteet yläkouluoppilaiden ja lukiolaisten teksteissä Äidinkielenomaisen ja A-oppimäärän vertailu
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi (modern finska)
Valmistumisvuosi:	2014
Työn ohjaaja:	Gun-Viol Vik

TIIVISTELMÄ:

I min pro graduavhandling undersöker jag satsgrader i högstadie- och gymnasiestuderandes uppsatser. Studerandena läser finska som det andra inhemska språket (A1) på olika nivåer. Totalt analyseras fyra grupper i avhandlingen. En av högstadiegrupperna bestod av elever som läste finska enligt A-lärokursen och den andra gruppen bestod av elever som läste finska enligt den modersmålsinriktade lärokursen. Gymnasiestuderandena bestod också av två grupper, varav den ena följde A-lärokursen och den andra den modersmålsinriktade lärokursen. Som utgångspunkt för avhandlingen använder jag mig av Ingos (2000: 175–217) teori om satsgrader.

Studerandena skrev sina uppsatser under en lektion utan hjälpmedel och de samlades in efter lektionen. Eleverna skrev uppsatser som hörde till den ordinarie undervisningen och rubrikerna var utvalda av lärarna. Längden på uppsatserna varierade, likaså de teman som behandlades i uppsatserna. Möjliga fel som förekommer i uppsatserna tas inte i beaktande så länge de inte påverkar förståelsen. I uppsatserna analyserades med en kvantitativ metod användningen av inbäddningar, huvudsatser och bisatser, det totala antalet ord och det totala antalet meningar.

Resultaten, som redovisas med hjälp av tabeller, visar att eleverna använder sådana inbäddningar som de har fått undervisning i hur man använder, men i vissa grupper används även sådana inbäddningar som studerandena enligt läroplansgrunderna har behandlats i undervisningen. Användningen av inbäddningar är vanligare i de modersmålsinriktade grupperna. Användningen av huvudsatser och bisatser skilde sig lite mellan grupperna. Bisatser användes i alla grupper, men i de modersmålsinriktade grupperna var bisatserna fler än i A-lärokursen. Den modersmålsinriktade gruppen på högstadiet var dock på samma nivå som gymnasiets grupp som studerar enligt A-lärokursen i användningen av bisatser i sina uppsatser.

AVAINSANAT: lausemaisuuuden asteet, syntaksi, opetussuunnitelma, aine

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma käsittelee ruotsinkielistä koulua käyvien yläkoulun oppilaiden ja lukiolaisten aineissa esiintyviä syntaktisia piirteitä. Opiskelijat opiskelevat suomea A2-kielenä eli toisena kotimaisena kielenä. Mielenkiinto kohdistuu opiskelijoiden suomen kielen oppimiseen. Suomen kielen opetukseen kuuluu eri virkerakenteiden opettaminen, joten opiskelijoiden pitäisi valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden mukaan (Opetushallitus 2003, 2004) osata useamman tavan muodostaa eripituisia virkkeitä. Tutkimalla opiskelijoiden aineita saadaan tietoa heidän suomen kielen syntaksin hallinnastaan. Suomi toisena kotimaisena kielenä opiskelevien suomen kielen kirjoittaminen tunnetaan sen omanlaatuisuudesta, koska esimerkiksi opiskelijoiden erilaisten rakenteiden käyttö ja heidän sanajärjestyksensä seuraavat usein ruotsin kielen sääntöjä. Ruotsin kieli näkyy suomenkielisessä aineessa joskus interferenssinä, kun ruotsinkieliset oppilaat käyttävät ruotsinkielisiä ilmaisuja suomeksi tai käyttävät ruotsinkielistä sanajärjestystä. (Åkers 1999: 180) Keskeisenä ajatuksena tässä tutkielmassa on kuitenkin opiskelijoiden käyttämien lausemaisuuksien asteiden tutkiminen, eli miten yläkoulun ja lukion opiskelijat käyttävät lauseita ja upotuksia?

Lausemaisuuksien asteilla tarkoitetaan päälauseita, sivulauseita ja upotuksia. (Ingo 2004: 159). Upotus on lause, jolla ei enää ole lauseen ominaisuuksia, koska se on muuttunut lauseenjäseneksi. Upotuksiin kuuluvat esimerkiksi partisiipit. (Ingo 2000:170–171) Tekstin sisältämät lauseet voivat olla erilaisia, riippuen esimerkiksi tekstilajista ja kirjoittajasta. Äidinkieleltään ruotsinkieliset saattavat käyttää paljon pää- ja sivulauseita teksteissään, koska ruotsinkielisessä tekstissä käytetään yleensä enemmän sivulauseita kuin suomessa. (Ingo 2000: 174)

Syntaksilla tarkoitetaan lauserakennetta ja sen sääntöjä. Lauseiden sisältämiä osia ja niiden tehtävät ovat keskeisenä syntaksin tutkimuskohteena. (Finn Lectura 2001). Syntaksiin kuuluu myös rakennehallinta, joka viittaa lauseiden rakentamiseen. Finn Lecturan (2001) mukaan kielen pienemmät osat on kielen käytössä yhdistettävä isompiin yksikköihin, jotka muodostavat lauseita teksteissä ja puheessa. Rakennesuhteiden hallitseminen kuuluu opiskelijoiden kielen oppimiseen. Peruskoulun

A-oppimäärän tavoitteena on perusrakenteiden tuntemus ja hallinta. Kielen funktion ja vaihtelun tuntemus on myös keskeistä peruskoulun toisen kotimaisen kielen opetuksessa. (Opetushallitus 2004: 115). Rakenteiden tuntemuksen laajentaminen on keskeinen ajatus kaikilla lukion kursseilla oppimäärästä riippumatta. Ensimmäisillä kursseilla pyritään parantamaan rakenteiden hallintaa tarpeen mukaan. Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet tukevat myös paikallisia opetussuunnitelmia. (Opetushallitus 2003: 84–85). Tutkimalla lausemaisuuksien asteita opiskelijoiden aineissa selvitetään, ovatko he käyttäneet upotuksia aineissaan pää- ja sivulauseiden lisäksi. Upotuksilla tarkoitetaan niitä lauseita, jotka ovat muuttuneet toisen lauseen konstituentiksi. Niillä voidaan upottaa sekä lauseita että virkerakenteita toiseen lauseeseen. (Ingo 1983: 60)

Tämä tutkielma voi olla hyödyksi ruotsinkielisten opiskelijoiden suomen kielen opettajille, koska se kuvaa eri opetusryhmien opiskelijoiden kielitaitoa suomenkielisen tekstin avulla. Tutkielmassa vertaillaan myös opiskelijoiden kielelliset ratkaisut opetussuunnitelman perusteisiin, jotka antavat ohjeet muun muassa opetuksen sisällön laatimiseen. Tutkielma voi myös näyttää, mitä opiskelijat eivät osaa niin hyvin ja mihin taitoihin pitäisi panostaa.

Opiskelijoiden pitäisi aineissaan näyttää, mitä he osaavat, mutta heidän pitäisi myös kirjoittaa mahdollisimman virheetöntä tekstiä, mikä ei ole helppo asia kun käyttää sellaisia rakenteita, joita ei ehkä hallitse niin hyvin. Käyttämällä upotuksia, voidaan saada tiiviimpää ja sujuvampaa tekstiä sellaisissa paikoissa, missä siitä mahdollisesti on hyötyä, mutta etenkin upotuksia käyttämällä tekstiin saa tyyllillistä variaatiota. Tässä tutkielmassa käsiteltävät aineet ovat opiskelijoiden laatimia, ohjeistuksena heillä on ollut muutamia opettajan laatimia otsikoita.

1.1 Tavoite

Tutkielman tavoitteena on opiskelijoiden aineiden syntaktisten piirteiden selvittäminen. Apuna käytetään valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet (2003) ja paikallinen

opetussuunnitelma (2013), jotka määräävät muun muassa koulujen opetusta sisällöllisesti kansallisella ja paikallisella tasolla. Yläkoulun oppilaiden ja lukiolaisten käyttämät lausemaisuuksien asteet ja upotukset ovat tämän tutkimuksen kohteena, koska opetussuunnitelman perusteiden ja opetussuunnitelman mukaan opiskelijoiden opetukseen on sisällytetty erilaisia kieliopillisia rakenteita, joita opiskelijat voivat tuotoksissaan käyttää. Tutkielman tavoitteena on sen takia selvittää, millaisia eroja eri oppimäärien välillä on. Opiskelijoilla on ruotsi koulukielenään, mutta he opiskelevat suomea eri tasolla. Jotkut opiskelevat suomea A-oppimäärän mukaan ja toiset äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan.

Tutkimalla lausemaisuuksien asteita saa kuvan siitä, käyttävätkö opiskelijat rakenteita, joita heille on opetussuunnitelman perusteiden ja opetussuunnitelman mukaan opetettu. Aikaisemman kokemuksen perusteella voidaan epäillä, etteivät opiskelijat käytä heille opetettuja kieliopillisia rakenteita. Tämä voi olla hyödyllinen tieto tulevassa suomen kielen opettajan ammatissa ruotsinkielisessä koulussa. Myös lausemäärät ovat keskeisenä teemana eri ryhmien aineiden analysoimisessa. Ingo (2000: 175–202) toteaa, että lausemaisuuksien asteita voidaan luokitella eritasoisiiin ryhmiin. Lausemaisuuksien asteisiin lasketaan pää- ja sivulauseet, mutta myös upotukset, joihin muun muassa partitiivit, infinitiivit ja nominaalitekstit kuuluvat.

Lausemaisuuksien asteiden määrää lasketaan yläkouluoppilaiden ja lukiolaisten aineissa ja sen lisäksi lasketaan lauseiden määrät ja sanamäärät, selvittääkseen kuinka suuri osuus tekstistä muodostuu lausemaisuuksien asteista. Pää- ja sivulauseet ja niiden käyttö ovat myös keskeisenä osana tutkielmaa. Tutkielman tarkoituksena on aineiden vertailu eri astella, sekä A-oppimäärän mukaan opiskelevien että äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien. Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelman perusteet ovat perustana tälle tutkielmalle, koska opetus Suomessa perustuu niihin, ja siksi niistä saa tietoa eri koulutusasteilla opetettavista asioista.

Opetuksen perustana käytetään sekä valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita että paikallista opetussuunnitelmaa (ks. luku 2). Opetussuunnitelman perusteiden ja paikallisen opetussuunnitelman perusteella koulut päättävät oman opetuksen

toteuttamisesta ja niissä on tarkasti mainittu, milloin eri asioita opetetaan. Tärkeää on kuitenkin, että opetus on sama kaikissa osissa maata, esimerkiksi ylioppilaskirjoituksia ajatellen. Kuitenkin pitää ottaa huomioon, että opetus saattaa vaihdella paikkakuntien mukaan. Asiaan vaikuttaa muun muassa, onko paikkakunta kaksikielinen vai onko se esimerkiksi enemmän ruotsinkielinen, mikä voi vaikuttaa opiskelijoiden suomen kielen taitoihin. Toinen asiaan vaikuttava tekijä on opettaja, koska he ovat myös erilaisia. Lauseiden muodostaminen kuuluu peruskielenopetukseen, johon kaikki oppilaat osallistuvat. Myös lausemaisuuksien asteiden upotukset kuuluvat muun muassa lukion opetukseen (ks. luku 4.3), joten ainakin lukion opiskelijat tutustuvat näihin kieliopillisiin rakenteisiin.

Oletuksena on, että eroja löytyy lukiolaisten ja yläkoulun oppilaiden aineiden virkerakenteissa, vaikka kaikki aineistoa tuottavat opiskelijat käyvät koulua samalla paikkakunnalla ja he ovat noin 14–16 -vuotiaita, joten eri ryhmien opiskelijat ovat melko saman ikäisiä. Lukiolaisille opetetaan luultavasti enemmän kirjoitustekniikkaa ja se voi vaikuttaa siihen, että heillä olisi parempi kirjoittamistaito. Myös kielitaito voi olla kehittyneempi lukiolaisilla kuin yläkoulun oppilailla, koska lukiolaiset ovat jo käyneet lukiota puolitoista kuukautta aineiden kirjoittamisajankohtana. Oletuksena on myös, että A-oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden ja äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden välillä löytyy eroja, koska äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat ovat olleet tekemisissä suomen kielen kanssa jo ennen koulunkäynnin aloittamista. He ovat siksi omaksuneet suomen kielen (ks. luku 3).

Lukiota käyviä opiskelijoita kutsutaan tässä tutkielmassa lukiolaisiksi, koska sana lukiolainen on käytännöllisempi kuin lukion opiskelijat. Lukiota käyvää ei voi sanoa oppilaaksi, koska lukiosta eteenpäin käytetään sanaa opiskelija. Kutsutaan yläkoulua käyviä oppilaita kuitenkin oppilaiksi, koska yläkoulua käyvistä käytetään yleensä sanaa oppilas. Niissä tapauksissa, joissa viitataan kaikkiin tutkielmaan osallistuviin opiskelijoihin, käytetään sanaa opiskelijat.

Tavoitteeseen kuuluu opiskelijoiden aineiden tutkiminen ja niissä käytettyjen lauseiden ja upotusten määrittäminen. Mukana tutkielmassa on sekä A-oppimäärän mukaan

opiskelevia opiskelijoita että äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevia opiskelijoita, jotka luultavasti ovat kaksikielisiä. Kaksikielisyydellä tarkoitetaan ”kahta äidinkieltä omaavaa”. Kaksikielinen opiskelija on opiskelija, jolla on esimerkiksi toinen vanhempi suomenkielinen ja he ovat omaksuneet suomen kielen pienenä suomenkielisessä ympäristössä, mutta tämä on aika suppea näkemys, koska kaksikielisyys voi näkyä myös muissa yhteyksissä. Hassisen (2002: 21) määritelmän mukaan kaksikielisyys tai bilingualismi voi myös tarkoittaa kahta kieltä käyttävää henkilöä, jolla on ensikieli ja toinen kieli, joita hän käyttää natiivin tasolla.

1.2 Aineisto

Aineisto koostuu 44 yläkouluoppilaan ja lukiolaisen kirjoittamista aineista. Molemmilta asteilta on kahden eri ryhmän aineet. Toinen ryhmä molemmilla asteilla opiskelee suomea äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan ja toinen ryhmä opiskelee suomea A-oppimäärän mukaan. Aineet on kaikki kirjoitettu opettajan antaman otsikon tai teeman mukaan, joten ryhmillä on ollut melko samanlainen lähtökohta aineiden kirjoittamisessa. Yläkoulun ryhmistä A-oppimäärän ryhmän oppilaat käyvät kahdeksatta luokkaa ja äidinkielenomainen ryhmä on yhdeksännellä luokalla. Tutkielmaan osallistuvat lukiolaiset ovat kaikki lukion ensimmäisellä luokalla, joten ikäero lukiolasten ja yhdeksännen luokan oppilaiden välillä on melko pieni, mikä voi mahdollisesti vaikuttaa analyysin tulokseen.

Taulukossa 1 esitetään kaikki ryhmät, jotka ovat tutkielmassa mukana. Jokaisesta ryhmästä on poimittu ilman sisäistä järjestystä yksitoista ainetta, jotka ovat mukana tutkielmassa. Ryhmistä on valittu yksitoista ainetta, koska pienimmässä ryhmässä oli yksitoista opiskelijaa. Taulukossa mainitaan tutkielman kaikki ryhmät, millä vuosikursilla opiskelijat ovat ja opetusryhmistä käytetyt lyhenteet.

Opiskelijoiden kirjoittamat aineet ovat osana heidän varsinaista opetustaan. Aineet kuuluvat opettajien valmiiksi suunnittelemaan ohjelmaan, joten aineiden aiheet ovat erilaisia kurssista ja teemoista riippuen. Osa oppilaista on kirjoittanut sellaisista aiheista,

jotka koskevat heitä tai heidän harrastuksiaan. Äidinkielenomaisen oppimäärän opiskelijat ovat kirjoittaneet enemmän yhteiskunnallisista kuin henkilökohtaisista aiheista. Tämä korostuu erityisesti lukion äidinkielenomaisessa ryhmässä.

Taulukko 1. Kaikki tutkielmassa mukana olevat ryhmät, vuosikurssit ja lyhenteet

Tutkielman ryhmät	Vuosikurssi	Taulukoissa käytettävät lyhenteet	Esimerkeissä käytettävät lyhenteet
Yläkoulu A-oppimäärä	8	A-yläkoulu	A-y
Yläkoulu äidinkielenomainen oppimäärä	9	Ä-yläkoulu	Ä-y
Lukio A-oppimäärä	1	A-lukio	A-l
Lukio äidinkielenomainen oppimäärä	1	Ä-lukio	Ä-l

Aineista on poistettu sellaisia lauseita, jotka ovat epäselviä tai joita lukija ei voi tulkita pää- tai sivulauseeksi. Hakulisen, Vilkun, Korhosen, Koiviston, Heinosen ja Alhon (2010: 827) mukaan lause on rakenteellinen kokonaisuus, joka muodostuu sanoista ja lausekkeista. Lauseen keskeisenä osana on finiittiverbi, joka itsessään on tärkeä, koska lause voi muodostua vain yhdestä verbistä. Osa lauseista on myös jäänyt kesken eli ne eivät ole täydellisiä lauseita vaan niistä puuttuu jokin osa, jonka pitäisi kuulua lauseeseen.

Poistoihin kuuluvat esimerkiksi lauseet ”*Noin kaksi metriä leveä*” (A-l) ja ”*Vaikka kuulostaa hölmöltä*” (Ä-l). Nämä esimerkit esiintyvät aineissa omina lauseina ilman yhteyttä, mikä ei ole toimiva ratkaisu, koska ne esimerkkilauseet viittaavat tietoon, jota lukijan on saatava ymmärtääkseen, mistä on kyse. Molemmista esimerkeistä puuttui yhteys, johon lause viittaa. Ensimmäinen esimerkki kuului myös predikaatittomiin. Predikaatittomat ovat viimeinen upotusryhmä, joka ei ole tässä tutkielmassa mukana, koska niitä ei todennäköisesti tule löytymään opiskelijoiden aineista (ks. luku 4.3). Toinen esimerkki poisjätöistä on ”*Minä en saat kala purosta mutta yksi iso uiman hirvi*”

(A-y). Tämä esimerkki muistuttaa pää- ja sivulausetta, mutta sitä ei kuitenkaan ymmärrä ja siksi lauseet on poistettu.

Tutkimuskohteeni eli lauseet, lausemaisuuksien asteet ja upotukset, ovat aineistossa keskeisessä asemassa, koska niiden perusteella teksti rakennetaan ja lauseet ja lauserakenteet ovat tärkeitä tekstin ymmärtämisen kannalta. Ne heijastavat myös opiskelijoiden kykyä käyttää suomen kieltä. Aine ei saa olla liian raskasrakenteinen, mutta samalla opiskelijan kuuluu näyttää opettajalle, joka on aineen lukija, että hän osaa kirjoittaa monipuolisesti saadakseen hyvän arvosanan. Aineenkirjoitus on opiskelijan itse laatima teksti, joten opiskelijan oma taso pitäisi olla tekstin lähtökohtana. Opiskelijan kuuluu käyttää sellaista kieltä, mitä hän hallitsee, mutta samalla pitää saada aineeseen sisältöä, jotta siitä tulee tarina.

Yläkoulun A-oppimäärän ryhmässä aineet sisälsivät keskimäärin 100 sanaa ja yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmässä kirjoitettiin keskimäärin 139 sanaa sisältäviä aineita. Lukion A-oppimäärän ryhmässä jokaiseen aineeseen sisältyi keskimäärin 185 sanaa, mutta lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaisessa ryhmässä kirjoitettiin keskimäärin 305 sanaa sisältäviä aineita.

1.3 Menetelmät

Tutkielmassa tarkastellaan pääasiassa kvantitatiivisesti lausemaisuuksien asteita ja upotuksia opiskelijoiden aineissa. Kvantitatiivisen tutkielman lähtökohtana ovat opiskelijoiden aineet ja niissä tehdyt kielelliset ratkaisut lauserakenteessa. Tutkielmassa lasketaan muun muassa aineiden ja virkkeiden pituudet ja analysoidaan niiden sisältämiä lauseita ja upotuksia, jonka perusteella lasketaan, kuinka monta prosenttia lauseista on päälauseita ja kuinka monta prosenttia lauseista on sivulauseita. Pää- ja sivulauseiden prosenttiin lasketaan myös niitä lauseita, jotka eivät ole tutkielmassa mukana. Poistetut lauseet on poistettu vaillinaisuuden takia (ks. luku 1.2). Ryhmien kesken lasketaan myös aineiden sisältämien upotusten määrä ja niitä verrataan toisiinsa.

Joitakin lauseita on poistettu kirjoittajan viestin välittämisen puutteen takia. Tutkielmassa lasketaan myös upotusten osuus kaikista aineiden sisältämistä sanoista ja niihin kuuluvat myös poistot. Tutkitaan, mitkä lausemaisuuksien asteet löytyvät aineista, mutta lasketaan myös missä määrin eri lausemaisuuksien asteita käytetään. Aineiden sisältämät rakenteet verrataan valtakunnallisiin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2004) ja lukion opetussuunnitelman perusteisiin (2003). Ne toimivat opetuksen perustana koko maassa.

Opetushallituksen laatimia opetussuunnitelman perusteita käytetään (Opetushallitus 2004, 2003) teoreettisena lähtökohdana kaikissa maan kouluissa ja siksi tutkielma perustuu niihin. Opetussuunnitelmat rajoittavat opetuksen sisällön peruskoulussa ja lukiossa. Jos ajanpuutteen vuoksi ei ole mahdollista käsitellä kaikkia kieliopillisia rakenteita tai kaikkia teemoja esimerkiksi tietyllä lukion kurssilla, voi jättää jotakin sisällöstä pois, mutta opettaja ei saa siirtää sisältöä muiden kurssien sisällöstä kurssiin, johon se ei kuulu. Eli opettaja on velvollinen noudattamaan valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisessa opetussuunnitelmassa annettuja suosituksia ja siksi valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat luovat pohjaa tälle tutkielmalle.

Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet antavat suuntaa opiskelijoille opetettavista rakenteista, mutta paikallisessa opetussuunnitelmassa kerrotaan tarkasti, mitä opetukseen pitäisi sisältyä ja milloin. Nykyiset perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu 2004 ja ne sisältävät muun muassa tietoa opiskelun yleisestä tuesta ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetuksesta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät myös tietoa opetuksen sisällöstä. Nykyiset valtakunnalliset lukion opetussuunnitelman perusteet on laadittu 2003 ja siinä kerrotaan opetuksen keskeisestä sisällöstä, mutta opetussuunnitelman perusteet sisältävät myös ohjeita kouluille ja opettajille muun muassa opiskelijoiden arvioimisesta ja opetuksen toteuttamisesta. Paikallisessa opetussuunnitelmassa, joka laaditaan erikseen kunnissa, määrää tarkemmin opetuksen sisällön kaikissa aineissa.

Lauseet ja lauseiden sisältämät upotukset jaetaan ryhmiin Ingon (2000: 175–202) menetelmien mukaisesti ja ensin kaikki ryhmät esitetään erikseen teoreettisesta näkökulmasta. Sen jälkeen esitetään aineissa esiintyvät lausemaisuuksien asteet, joita voidaan luokitella Ingon (2000: 175–202) ryhmien mukaan. Tämän jälkeen verrataan aineissa löydettyjä lausemaisuuksien asteita ja upotuksia opetussuunnitelman perusteisiin, joista mahdollisesti saa tietoa siitä, ovatko opiskelijat saaneet opetusta käyttämistään upotuksista.

Analyysin lähtökohtana on, että aineet sisältävät vain pää- ja sivulauseita, mutta analysoimalla aineita selviää, mikäli opiskelijat ovat käyttäneet myös upotuksia. Upotuksia, joihin osa lausemaisuuksien asteista kuuluu, käsitellään tutkielmassa erikseen. Myös pää- ja sivulauseet mainitaan erikseen upotusten rinnalla, vaikka pää- ja sivulauseet ovat välttämättömiä opiskelijoiden kirjoittamissa aineissa. Analyysin yhteydessä esitellään tulokset muun muassa taulukkojen avulla.

Oletetaan että opiskelijat ovat käyttäneet sellaisia rakenteita, joista he ovat saaneet opetusta. Tämä tarkoittaa, että yläkouluoppilaiden uskotaan käyttäneen lähes vain päälauseita, vaikkakin heidän aineensa saattavat sisältää muutamia sivulauseita. Lukiolaisten uskotaan sen sijaan käyttäneen pää- ja sivulauseiden lisäksi partisiippeja ja infinitiivejä, ainakin äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden. A-oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden aineista ei todennäköisesti löydy upotuksia, koska esimerkiksi lukiossa partisiipit opetetaan vasta lukion ensimmäisen vuoden lopussa, joissakin kouluissa upotuksia käsitellään kuitenkin jo yläkoulussa, ja opiskelijat voivat tulla lukioon opiskelemaan myös muiden paikkakuntien kouluista, joten teoriassa voisi olla mahdollista, että opiskelijat osaavat esimerkiksi käyttää partisiippeja. Yläkoulun oppilaat eivät todennäköisesti tunne näitä rakenteita, vaikka upotuksiin tutustutaan jo yläkoulun opetuksessa.

Opetus seuraa opetussuunnitelman perusteita, jotka määrittävät opetuksen sisällön. On olemassa valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet, jotka antavat suuntaa koko maan koulujen opetuksen sisällöstä. On myös olemassa paikalliset opetussuunnitelmat,

jotka ohjaavat oman kunnan opetuksen sisällön. Opettajien on tarkoitus seurata sekä opetussuunnitelman perusteita että paikallista opetussuunnitelmaa.

Yläkouluoppilaiden opetuksessa yläkoulussa partisiipit ovat sisältyneet jollakin tavalla, vaikkakin vain sillä tasolla, että oppilaat tunnistavat ja ymmärtävät joitakin partisiippirakenteita. Partisiippeja käsitellään lukiossa kolmannessa kurssissa, jotta opiskelijat osaisivat käyttää niitä omissa tuotoksissaan. Infinitiivejä mainitaan myös yläkoulun opetuksessa, joten osa infinitiiveistä on mahdollisesti opiskelijoille myös tuttuja.

Tämä tutkielma on luonteeltaan kvantitatiivinen, koska kaikkien ryhmien aineiden pää- ja sivulauseiden määrää ja sanamääriä lasketaan, mutta lausemaisuuksien asteita ja upotuksia opiskelijoiden teksteissä käsitellään myös yksi opetusryhmä kerrallaan ja tarkistetaan, mitkä lausemaisuuksien asteet tai upotukset siitä löytyi. Tutkielmassa ei kuitenkaan analysoida aineita yksityiskohtia myöten vaan huomioidaan koko ryhmän tuloksia ja niitä verrataan muiden ryhmien tuloksiin. Opiskelijoiden pää- ja sivulauseiden käytössä voi olla vaikutusta myös ruotsin kielestä, koska ruotsissa käytetään yleensä enemmän sivulauseita kuin suomessa, mikä riippuu tekstilajista, mutta Ingon (2007: 50) tilastojen mukaan ruotsin kieleen sisältyy yleensä enemmän sivulauseita kuin suomen kieleen, koska suomessa käytetään enemmän upotuksia, jotka sopivat suomen kielen rakenteeseen.

2 OPETUSSUUNNITELMAT VALTAKUNNALLISELLA JA PAIKALLISELLA TASOLLA

Tässä luvussa esitellään valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita. Yläkoulun ja lukion opetussuunnitelmien ja opetussuunnitelman perusteiden laatimisesta ja sisällöstä kerrotaan erikseen luvussa 2.1. Ensin esitellään valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita, jonka jälkeen seuraa paikalliset opetussuunnitelmat luvussa 2.2. Sekä valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa että paikallisessa opetussuunnitelmassa esitellään ensin niiden sisältöä yleisellä tasolla ja sen jälkeen keskitytään suomen kieleen ja syntaksin käsittelyyn. Luvussa 2.3 keskustellaan hieman rakennehallinnasta opetussuunnitelmissa eli mitä opetussuunnitelmissa sanotaan yleisesti rakennehallinnasta ja sen osaamisesta.

Yläkoulun paikallinen opetussuunnitelma perustuu peruskoulun opetussuunnitelman perusteisiin, mutta tässä keskitytään vain osaan, joka käsittelee yläkoulun suomen kielen syntaksin opetusta. Opetussuunnitelman perusteissa määrätään A-oppimäärässä eli pitkässä oppimäärässä opetettavia aiheita erikseen ja äidinkielenomaisen oppimäärän aiheita erikseen, joten opetussuunnitelmaa lukiessa saa selkeän kuvan, mitä kummankin oppimäärän pitäisi sisältää. Valtakunnallisessa opetussuunnitelman perusteissa ei kuitenkaan mainita opetuksen sisältöä yksityiskohtia myöten, vaan sitä varten ovat paikalliset opetussuunnitelmat olemassa. Niitä on laadittu tarpeen mukaan juuri omassa kunnassa.

2.1 Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet

Opetussuunnitelman perusteita seurataan koko maassa ja sen perusteella koulut ja kunnat laativat omat paikalliset opetussuunnitelmat (Opetushallitus 2004: 10). Opetussuunnitelman perusteet antavat laajat ohjeet opetuksen laadintaan, mutta tarkennetaan vielä paikallisella tasolla, joten koulut itse laativat ja kehittävät opetussuunnitelmansa. Perusopetuksen paikallinen opetussuunnitelma pitää laatia niin,

että se täydentää aikaisemmin opittua. Tämä kertoo paikallisten opetussuunnitelmien tärkeydestä, koska eri paikkakunnissa on erilainen tarve suomen kielen opetuksesta.

Kieltenopetuksen määrittelyn lisäksi oikeakielisyys, kielitieto ja kielentuntemus kuuluvat myös opintoihin. Kielitieto tarkoittaa tietoa sosiaalisista normeista ja niiden vaihteluista. Kielitietoon kuuluu myös kulttuurienvälinen näkemys ja selviäminen tekstin laatimisesta, kohdekulttuurin tunteminen ja kansallisen tai kulttuurisen identiteetin muodostaminen. (Eurooppalainen viitekehys 2003: 221) Oikeakielisyys kuuluu kielenhuollon osa-alueeseen ja oikeakielisyydellä tarkoitetaan tekstien laatimisen tarkastelua. Tähän osa-alueeseen kuuluu muun muassa välimerkkien käyttö, isojen ja pienten kirjainten käyttö ja yhteen tai erilleen kirjoittaminen. (Kirjoittajan ABC-kortti) Kielentuntemuksella tarkoitetaan kieliopin eri osa-alueiden hallintaa. Kielioppi on sellainen ilmiö, joka on tulkittu monella eri tavalla (Penttinen 2005: 59). Se voi viitata esimerkiksi sanaston ja käsitteiden hallintaan (Opetushallitus 2005).

Äidinkielenomaiseen oppimäärään kuuluu erilaiset asiat kuin A-oppimäärään, koska äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat ovat monesti tottuneita suomen kielen käyttäjiä. Äidinkielenomaiseen oppimäärään kuuluu kielioppia, joka muistuttaa A-oppimäärän sisällöstä, mutta asioita käsitellään nopeammin ja hieman eri tavalla kuin A-oppimäärässä. Äidinkielenomaiseen oppimäärään kuuluu muun muassa verbioppi, syntaksi, nominien taivutuksen idiomaattiset piirteet, lauserakenteen erityispiirteet, tekstien tyyli ja rakenne, attribuutteja, adverbiaaleja, rektio ja suomen vastine ruotsin prepositioattribuuteista. (Opetushallitus 2003: 92–93)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät opetustyön ohjeiden lisäksi myös ohjeita esimerkiksi kasvatustyöhön. Opetussuunnitelman perusteet sisältävät myös opetettavien aineiden määrittelyn lisäksi myös muun muassa terveydenhuollon ja hyvinvoinnin järjestelyn määrittelyn. Myös opetussuunnitelman perusteissa ilmoitetut tavoitteet ja sisällöt täsmentyvät paikallisessa opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelman perusteet sisältävät myös muun muassa tuntijaon, opetuksen painostukset, ohjeet yhteistyöhön koulun ja kodin välillä, valinnaiset aineet ja toiminnan arvioinnin, jossa pyritään jatkuvaan kehittymiseen. (Opetushallitus 2004: 10)

A-oppimäärän opetus alkaa alakoulun kolmannella luokalla, jolloin toisen kotimaisen kielen alkeisiin tutustutaan. Yläkoulussa sanavarastoja laajennetaan ja rakenteiden hallintaa parannetaan, jotta opiskelijat oppisivat ymmärtämään pidempiä tekstejä sekä keskustelemaan että puhumaan ajatuksistaan, tarpeistaan ja toivomuksistaan suomeksi. Yksi opetuksen tavoitteista on, että opiskelijat voisivat puhua sekä epävirallisissa että virallisissa tilanteissa. Samalla kirjoittamistaito paranee ja tieto yhteiskunnasta ja kulttuurista, jotka liittyvät opetuksen teemoihin, tulee paremmaksi. (Opetushallitus 2004: 118)

Yläkoulun opetuksella pyritään saamaan oppilaiden toisen kotimaisen kielen taitoa sellaiselle tasolle, jotta he voisivat kommunikoida vaativimmissa sosiaalisissa tilanteissa ja pärjäisivät harrastusten parissa, palveluiden hakemisessa tai tarjoamisessa ja julkisen elämän tilanteissa (Opetushallitus 2004: 120). Kieliopilliset rakenteet, jotka sisältyvät yläkoulun A-oppimäärään ovat esimerkiksi verbioppi, johon sisältyy keskeisimmät verbit, substantiivit, adjektiivit ja tavallisimmat pronominit ja prepositiot ja niiden käyttö. Opetukseen kuuluu myös keskeinen lauseoppi ja sidosrakenteet, joten keskeisimmän lauseopin sisällön ja sidosrakenteiden pitäisi olla yläkoulun oppilaille tuttuja. (Opetushallitus 2004: 121) Peruskoulun äidinkielenomaisen oppimäärän tarkoitus Opetushallituksen (2004: 124) mukaan on antaa peruskoulun kaksikielisille oppilaille mahdollisuuden parantaa ja syventää käytännön kielitaitoa, jonka he ovat kotona tai lähiympäristössä saaneet. Heillä on mahdollisuus tutustua kieleen, kulttuuriperintöön ja kaksikieliseen identiteettiin.

Lukion suomen kielen pitkän oppimäärän eli A-oppimäärän tavoitteet ovat muun muassa opiskelijoille hyvän perustan antaminen jatko-opiskelulle. Opetus korkeakouluissa voi tapahtua myös suomen kielellä tai sitten kurssiaineisto voi olla suomeksi, joten niissä tilanteissa ruotsinkielisten opiskelijoiden on pärjättävä koulussa saamillansa kielitaidoilla. Lukion suomen A-oppimäärän on tarkoitus auttaa opiskelijoita käyttämään suomen kieltä virallisissa tilanteissa, joissa tarvitaan suomen kieltä. Myös suomalainen kulttuuri on tärkeä osa suomen kielen opetusta. Suomalainen yhteiskunta ja kansallinen kulttuuri ovat tärkeitä osia suomen opetuksessa, koska

ruotsinkielisillä ja suomenkielisillä on osittain erilaiset kulttuurit, joten kulttuuriin tutustuminen kuuluu kielen oppimiseen.

Lukion opetussuunnitelman perusteet eli lukion valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet määrittävät tarkemmin lukion opetuksen sisällön kuin yläkoulun vastaavat opetussuunnitelman perusteet. A-oppimäärän kursseihin sisältyy valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden mukaan muun muassa partisiipit, partisiippi-ilmaisuut, infinitiivit, lauseenvastikkeet, objekti, tärkeimmät adverbialit, subjekti, unipersonaiset ilmaisuut, verbien taivutus ja nominien taivutus. (Opetushallitus 2003: 83–88)

Opetushallituksen (2003: 91) mukaan lukiossa järjestetyn äidinkielenomaisen oppimäärän tarkoitus on antaa kaksikielisille oppilaille mahdollisuuden parantaa ja syventää suomen kielen taitojaan kontrastiivisesta näkökulmasta. Opetuksen tavoitteet ovat siksi melko samoja kuin yläkoulun opetuksen tavoitteet. Tarkoitus on myös antaa heille mahdollisuuden tunnistaa kaksikielisyystään ja yhdistää kahta kulttuuriaan, mikä eroaa A-oppimäärän opetuksesta, jossa harjoitellaan enemmän suomen kielen käyttöä.

Lukion äidinkielenomaisen oppimäärän opetuksen sisältämät kieliopilliset rakenteet ovat A-oppimäärän kanssa melko samoja, mutta äidinkielenomaisessa oppimäärässä syvennetään sisältöä henkilökohtaisella tasolla ja opetuksen sisältö on siksi erilainen kuin A-oppimäärän opetus. Tässä oppimäärässä keskitytään myös suomalaisen kirjallisuuteen, mikä liittyy opiskelijoiden kaksikielisen identiteetin löytämiseen. Kulttuuri on myös tärkeä osa kielten opiskelua. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat keskittyvät suomen ja ruotsin eroihin, koska opiskelijat osaavat jo käyttää suomen kieltä.

2.2 Paikalliset opetussuunnitelmat

Paikalliset opetussuunnitelmat seuraavat valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita, mutta paikalliset opetussuunnitelmat mahdollistavat tarkempien ohjeiden antamisen, esimerkiksi arvosteluun liittyen. Kunnissa on erilaisia opetuksen tarpeita, varsinkin

toisen kotimaisen kielen opetuksessa, koska esimerkiksi ruotsinkielisille opiskelijoille, jotka opiskelevat suomea A1-kielenä, asuinpaikkakunta vaikuttaa melko paljon. Suomen kielen opettamiseen vaikuttaa paljon, onko kunta yksi- vai kaksikielinen. Kaksikielisessä kunnassa suomen ja ruotsin kielen hallinta on yleisempi kuin yksikielisessä kunnassa.

Paikalliset opetussuunnitelmat sisältävät sekä yleisen osan että ainekohtaisen osan, jotka käsittelevät kaikkien kouluaineiden tavoitteita juuri siinä kunnassa. Yleinen osa käsittelee muun muassa yleistä opetusta ja tuntijakoa, mikä myös sisältyy valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin. Ainekohtaisessa osassa on esitetty erikseen A-oppimäärää ja äidinkielenomaista oppimäärää. Opetussuunnitelmassa on päätetty, milloin eri aineiden opettaminen aloitetaan. Suomen kielen opettamista aloitetaan viimeistään alakoulun kolmannella luokalla. Yläkoulun opetussuunnitelmassa on myös esitetty tasotaulukko, joka kertoo, mitä oppilaiden pitäisi osata, jotta he saisivat arvosanan 8. Tämän mukaan kaikki kunnan koulut järjestävät opetussuunnitelman mukaista opetusta. (Mustasaaren kunta 2013)

Lukio, josta aineisto on kerätty, ei käytä omaa opetussuunnitelmaa vaan he laativat opetustaan kansallisen kehyksen perusteella. Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet ovat niin tarkkoja, että jotkut yksityiskohdatkin on selkeästi kuvailtu. (Korsholms gymnasium 2013). Jokainen lukion kurssi on kuvailtu tarkasti ja sekä kurssin teema että opetettavat kieliopilliset rakenteet mainitaan kurssikuvauksen yhteydessä. Kurssikuvaus esiintyy valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa ja se on kaikkien lukion kurssien luettelo, josta voi lukea, mitä tietyt kurssit sisältävät. Kurssit sisältävät paljon erilaisia asioita ja niiden sisältö on melkoinen, sillä se kattaa koko maan opetusta, joten ruotsinkielisessä kunnassa voi olla tarpeellista tiivistää sisältöä hieman ja keskittyä olennaisimpiin asioihin. (Opetushallitus 2013).

2.3 Opiskelijoiden rakennehallinta opetussuunnitelmissa

Rakennehallinta seuraa mukana kielen oppimisessa alusta saakka, koska se on perustana puheen ja tekstien ymmärtämiseen ja tuottamiseen. Suomen kielen A-oppimäärän opetus alkaa Opetushallituksen (2004) mukaan yleensä kolmannella luokalla, joten yläkoulussa toinen kotimainen kieli on jo tuttu oppilaille. Silloin rakennehallintaa laajennetaan, jotta oppilaat ymmärtäisivät pidempiä tekstejä kuin aikaisemmin ja pystyisivät suomeksi kertomaan omista ajatuksista, tarpeista ja tuntemuksista myös virallisissa tilanteissa. (Mustasaaren kunta 2013)

Mustasaaren kunta (2013) on päättänyt, että keskeisimmät tavoitteet yläkoulun rakennehallinnan opetuksella, ovat muun muassa produktiivisten taitojen kehittäminen, kuten lyhyiden viestien ja kirjeiden kirjoittaminen, yhteenvetojen ja yksinkertaisten lauseiden kääntäminen. Yläkoulun suomen kielen opetukseen kuuluu myös suullisten palvelutilanteiden hoitaminen suomeksi. Yläkoulun opetukseen kuuluu myös eri tekstien ja puhutun kielen ymmärtäminen, johon tarvitaan rakennehallintaa.

Lukion kurssikuvauksessa ei suoraan mainita rakennehallintaa, mutta tekstien ja puheen ymmärtäminen sekä niiden tuottaminen on kaikissa kursseissa mukana. Kuvauksesta saa kuitenkin kuvan rakennehallinnan tietoisesta kehittämisestä lukion suomen kursseilla. Lukemalla tekstejä ja kirjoittamalla aineita opiskelijat todennäköisesti parantavat rakennehallintaansa, koska he näkevät, miten lauseiden rakenneosia käytetään ja kirjoittamisen myötä, he saavat kokeilla itse kirjoittamiaan lauseiden muokkaamista. (Korsholms gymnasium 2013)

Lukion kurssikuvauksen mukaan A-oppimäärän mukaan lausemaisuuksien asteisiin kuuluvaan opiskeltavaan kielioppiin kuuluu muun muassa partisiipit, partisiippi-ilmaukset, lauseenvastikkeet ja infinitiivit. Nämä kieliopilliset rakenteet esiintyvät kurssikuvauksessa kolmannelta kurssista eteenpäin, joten suuri osa lausemaisuuksien asteista on mukana A-oppimäärän kursseissa ensimmäisen vuoden lopussa ja toisena opiskeluvuonna. Lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan kolmannessa kurssissa esiintyy suomen lauserakenteen erikoispiirteitä, muoto- ja lauseoppi ovat mukana

neljännessä kurssissa, eikä näiden lisäksi ole enempää lausemaisuu- den asteisiin liittyviä kieliopillisia rakenteita. Lauserakenteeseen ja lauseoppiin kuitenkin todennäköisesti kuuluvat lausemaisuu- den asteet, mutta niitä käsitellään todennäköisesti eri tavalla kuin A-oppimäärässä. (Korsholms gymnasium 2013)

Seuraavaksi esitellään taulukkomuodossa yläkoulussa ja lukiossa opetettavia upotuksia. Taulukko ei näytä opiskelijoiden taitoja kirjoittamishetkellä vaan mitä tietyn oppimäärään jokaiselle luokalle kuuluu. Vasemmassa sarakkeessa mainitaan upotukset. Yläkoulun kaksi ryhmää ja lukion kaksi ryhmää esitellään erikseen. Taulukossa käytetään lyhenteitä, jotka edustavat yläkoulun kahta ryhmää ja lukion kahta ryhmää. Lyhenteet ovat: yläkoulun A-oppimäärä (A-yläkoulu), yläkoulun äidinkielenomainen oppimäärä (Ä-yläkoulu), lukion A-oppimäärä (A-lukio) ja lukion äidinkielenomainen oppimäärä (Ä-lukio).

Tämän taulukon mukaan yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevan ryhmän pitäisi käsitellä kaikkia tutkielmassa mukana olevia upotuksia jollakin tavalla. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat tutustuvat vain infinitiiveihin ja lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat tutustuvat infinitiiveihin ja lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat eivät ole koulussa käsitelleet upotuksia lausemaisuu- den asteiden ryhmänä.

Taulukko 2. Rakennehallinta paikallisen opetussuunnitelman määräysten mukaan

	A-yläkoulu	Ä-yläkoulu	A-lukio	Ä-lukio
Partisiipit	X		X	
Infinitiivit	X	X	X	
Nominaalistukset	X			

Taulukosta ei näe, että yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat tutustuvat vain infinitiiveihin kahdeksannella luokalla. Yhdeksännellä luokalla käsitellään partisiippeja ja nominaalistuksia, mutta infinitiivit sisältyvät kahdeksannen luokan opetukseen. Yläkoulun aikana kuitenkin käsitellään kaikkia upotuksia.

Partisiippeja käsitellään yhdeksännellä luokalla, mutta tavoitteena on rakenteen ymmärtäminen. Oppilaiden ei siis tarvitse käyttää näitä rakenteita omissa tuotoksissaan vielä silloin. Infinitiivejä käsitellään kahdeksannella luokalla ja silloin keskitytään kolmannen infinitiivin käyttämiseen. Yhdeksännellä luokalla oleville oppilaille opetetaan myös tavallisimmat nominaalistukset ja lauseenvastikkeet. (Mustasaari 2013) Lauseenvastike vastaa lausetta, mutta lauseen tuntomerkinä toimiva finiittinen verbi puuttuu tällaisesta lauseesta. Lauseenvastikkeisiin kuuluvat osittain samat rakenteet kuin lausemaisuuksien asteisiin. Esimerkiksi osa infinitiiveistä ja myös partisiipit kuuluvat lauseenvastikkeisiin. (Finn Lectura 2001)

Yläkoulun äidinkielenomaisessa oppimäärässä opetetaan kahdeksannella luokalla oleville oppilaille kolmatta infinitiiviä. Yhdeksännellä luokalla oleville oppilaille opetetaan neljännen infinitiivin käyttämistä. Partisiippeja ja nominaalistuksia ei äidinkielenomaisessa oppimäärässä mainita. Joitakin lauseenvastikkeita kuitenkin opetetaan yhdeksännellä luokalla, joten mahdollisesti sen yhteydessä käsitellään myös upotuksia ja mahdollisesti muidenkin rakenteiden yhteydessä, koska äidinkielenomaisen oppimäärän opetuksen opetettavat kieliopilliset rakenteet sisältyvät opetukseen eri tavalla kuin A-oppimäärän opetuksessa. (Mustasaari 2013)

Lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset tutustuvat kolmannessa kurssissa upotuksiin, joihin kuuluu partisiipit, partisiippi-ilmaukset ja niihin kuuluvat lauseenvastikkeet. Kolmas kurssi järjestetään usein opiskelijoille ensimmäisen lukiovuoden lopussa. Neljännessä kurssissa opetetaan infinitiivejä ja niihin kuuluvat lauseenvastikkeet. Neljäs kurssi järjestetään yleensä toisen lukiovuoden alussa. Nominaalistuksia ei mainita kurssikuvauksessa. (Korsholms gymnasium 2013)

Lukion äidinkielenomaisessa oppimäärässä ei mainita, mitkä upotukset opetukseen sisältyvät, mutta kolmannessa ja neljännessä kurssissa mainitaan lauseenvastikkeita ja suomen lauserakenteen erikoisuuksia, joten todennäköisesti upotuksia käsitellään niiden kurssien yhteydessä. (Korsholms gymnasium 2013) Tutkielman aineisto on kerätty lukuvuoden alussa, joten lukuvuoden aikana opetettavat kielopilliset rakenteet eivät todennäköisesti ole opiskelijoille vielä tuttuja.

3 OPPIMINEN JA VÄLIKIELI

Tässä tutkielmassa kerrotaan oppimisesta, koska kielen oppimiseen tarvitaan opetuksen lisäksi paljon muutakin. Opettaja päättää opetuksen sisällön opetussuunnitelman perusteiden ja paikallisen opetussuunnitelman perusteella, mutta sen jälkeen, kun jokin kieliopillinen rakenne on opetettu, se ei tarkoita sitä, että opiskelijat jo osaisivat sen. Oppiminen riippuu esimerkiksi motivaatiosta, mutta myös esimerkiksi opiskelijan persoonallisuus vaikuttaa oppimiseen.

Oppiminen on monimutkainen ilmiö ja siihen kuuluu monta vaikuttavaa tekijää ja tekijät ovat kognitiivisia affektiivisia ja kielellisiä. Kognitiivisiin tekijöihin, joihin kuuluvat kielitieto ja -taito, kuuluu tehtävän ominaisuudet, esimerkiksi kuinka vieras aihepiiri on oppijalle ja mihin tekstilajiin se kuuluu. Myös tehtävätyyppi vaikuttaa oppijan suoritukseen niin kuin myös opiskelutaidot ja -strategiat, sosiaaliset taidot ja oppijan persoonallisuus. (Eurooppalainen viitekehys 2003: 220)

Affektiivisiin tekijöihin kuuluvat itsetunto, motivaatio, olotila ja asenne. Itseluottamus vaikuttaa tehtävän suorittamiseen, koska se voi esimerkiksi vaikuttaa tehtäviin paneutumiseen. Huonommalla itseluottamuksella varustettu opiskelija luovuttaa helpommin kuin opiskelija, jolla on hyvä itseluottamus. Affektiiviset tekijät sisältävät myös motivaation. Motivaatio voi johtua itse tehtävästä tai tehtävän kautta saavutettavasta tavoitteesta. Ulkoinen paine voi myös toimia motivaationa, vaikka se ei johdu opiskelijasta itsestään. Tehtävän suoritukseen vaikuttaa myös olotila, rentoutunut opiskelija oppii paremmin kuin ahdistunut opiskelija. Asenne on myös vaikuttava tekijä suorittaessa tehtävää, tiedot ja kokemukset vaikuttavat kiinnostukseen ratkaista ongelmia. (Eurooppalainen viitekehys 2003: 221)

Kielelliset tekijät vaikuttavat myös oppimiseen, koska kielellisiä ilmaisuvaroja tarvitaan tehtävien suorituksessa. Siihen kuuluu kielioppi, sanasto, ääntäminen tai oikeinkirjoitus, joita oppijan kuuluu hallita niin hyvin kuin mahdollista saadakseen parhaimman lopputuloksen. Sujuvuus, joustavuus, johdonmukaisuus, sopivuus ja täsmällisyys ovat kielenkäytön ominaisuuksia, jotka vaikuttavat lopputulokseen yhtäläillä kuin

kielioppikin. Suoritettava tehtävä sisältää nämä kaikki, mutta sen laadusta voi johtua, että tarvitaan esimerkiksi paljon kielellisiä taitoja eikä niin paljon kognitiivisia tai päinvastoin. Voi myös olla, että muoto vaatii paljon keskittymistä, mutta sisältö ei. Opiskelija voi esimerkiksi panostaa enemmän sisältöön, mikäli muoto ei vaadi niin paljon panostusta. Opiskelijalta vaaditaan myös kykyä kompensoida aukkoja kielellisessä kompetenssissaan onnistuakseen suorituksesta. (Eurooppalainen viitekehys 2003: 222–223)

Kielen oppimisen kanavia ei voida määritellä tarkasti, koska kaikki oppivat eri tavalla. Kommunikatiiviset tapahtumat vaativat Eurooppalaisen viitekehysten (2003: 182–183) mukaan opiskelijoilta kielitietoa ja -taitoa, koska kommunikatiivisuus vaatii itse tuotettua kieltä. Aineen kirjoittaminen on kommunikatiivinen tapahtuma, koska opiskelija tuottaa omaa kieltä, vaikka kirjoitetussa työssä ei ole esimerkiksi keskustelukumppania. Kuitenkin sekä aineen kirjoitus että keskustelu kuuluvat kommunikatiivisiin tapahtumiin.

Helpottaakseen oppimista opiskelija voi muodostaa kielenkäytön malleja, joita voi seurata käyttäessään kieltä kommunikatiivisesti. Opiskelija voi esimerkiksi selvittää etukäteen kuinka jonkin asian ilmaisee, panna se muistiin ja myöhemmin käyttää sitä samaa lausetta kommunikatiivisesti. Malleja seurataan aina, kun käyttää kohdekieltä ja vähän ajan päästä mallien käyttäminen toimii melkein automaattisesti. Mallien lisäksi voi myös käyttää kuvia apuna oppimisessa. (DeKeyser 1998: 46–47)

Kielenoppimisessa käytetään osittain samoja termejä kuin kääntämisessäkin. Lähtökieli on opiskelijan äidinkieli ja kohdekieli on opittava kieli. Lähdemäen (1995: 17–19) mukaan kielen oppimiseen liittyy eri strategioita, jotka riippuvat oppijan aikeista ja tavoitteista. Yksi niistä on kielenoppimisstrategia, jonka avulla oppija yrittää parantaa kielellistä ja sosiolingvististä kompetenssia. Kielenoppimisstrategiaan liittyvät kolme eri universaalista kielenoppimisstrategiaa; ne ovat yksinkertaistaminen, yleistäminen ja siirtovaikutus, jota myös voidaan sanoa transferiksi. Yksinkertaistaminen tarkoittaa muun muassa poisjättöjä. Yleistäminen tarkoittaa yleensä jonkun säännön liikkakäyttämistä, mikä johtuu epävarmasta tilanteesta, kun oppija käyttää sääntöä

sellaisissa tapauksissa, joihin se ei sovi. Opiskelijan äidinkieli voi myös vaikuttaa kohdekieleen ja sitä sanotaan siirtovaikutukseksi. Lähtökielen vaikutus kohdekieleen voi olla positiivinen, mutta se voi olla myös negatiivinen. Positiivinen siirtovaikutus on silloin, kun lähtökielen influenssit auttavat opiskelijaa tuottamaan oikeita muotoja. Näin tapahtuu yleensä, kun lähtö- ja kohdekieli ovat lähellä toisiaan. Negatiivinen siirtovaikutus eli interferenssi on tuloksena opiskelijan äidinkielen vaikutuksesta kohdekieleen sellaisissa tapauksissa, joissa ne eroavat toisistaan. (Lähdemäki 1995: 21–23)

Välikieli muistuttaa kohdekieltä, mutta koska oppimisen prosessi on kesken, kielenkäyttö ei ole täydellistä. Opiskelijat käyttävät välikieltä silloin, kun he ovat keskellä oppimisprosessia. Välikieli voi olla myös lapsen kieli, koska kielen omaksuminen ja älyllinen kehitys seuraavat toisiaan. Välikieli on erilainen opiskelijasta riippuen, koska eri ihmiset omaksuvat sääntöjä eri tavalla ja eri nopeudella. Toisen kielen oppimisessa kielellisistä rakenteista muodostetaan hypoteesi. Sitä muokataan ja se myös hylätään, ellei se toimi. (Lähdemäki 1995: 5) Ruotsinkieliset yläkoululaiset ja lukiolaiset käyttävät todennäköisesti välikieltä jossakin muodossa, koska heillä on oppimisprosessi kesken. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat kirjoittavat luultavasti kohdekielen sääntöjen mukaisemmin kuin A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat.

4 LAUSEET TUTKIMUSKOHTENA

Tässä luvussa esitellään tälle tutkielmalle oleellisia syntaktisia piirteitä. Ensin esitetään erilaisia lauserakenteita, jonka jälkeen seuraa lausemaisuu­den asteet ja niihin kuuluvat upotukset Ingon (2000: 175–215) määritelmien mukaan. Luvussa 4.1 käsitellään erilaisia lauserakenteita. Sen jälkeen luvussa 4.2 esitellään lausemaisuu­den asteita ja luku 4.3 sisältää tietoa upotuksista. Syntaktisiin piirteisiin kuuluvat sekä lausemaisuu­den asteet että syntaksi. Käyttämällä eri lausemaisuu­den asteita kirjoittaja saa tekstiin vaihtelua. Kirjoittaja ilmaisee kielitaitoaan erilaisilla kielellisillä rakenteilla, mikä on helpompaa joissakin tekstilajeissa kuin toisissa. Tekstiin on hyvä saada vaihtelua, koska siitä voi tulla mielenkiintoisempi lukijalle. Joistakin aiheista on helpompi kirjoittaa tietyllä tavalla kuin toisista, joten esimerkiksi upotusten määrä vaihtelee yleensä tekstilajin mukaan (Ingo 2000: 173).

Ingo (2000: 173–174) toteaa, että lausemaisuu­den asteita voidaan tutkia kahdesta eri näkökulmasta. Niitä voidaan tutkia joko kvantiteetin kannalta tai kvaliteetin kannalta. Lausemaisuu­den asteita voidaan tutkia kvantiteetin kannalta ja silloin lasketaan kuinka suuri osuus tekstistä muodostuu upotuksista. Upotusten määrä tekstissä riippuu paljon tekstilajista ja siitä, millaista kieltä on tarkoitus käyttää juuri siinä tekstissä. Esimerkiksi sadut ja yleiset tekstit ovat kevytrakenteisempia kuin esimerkiksi lakitekstit, joihin upotukset kuuluvat. Sellaiset tekstit ovat yleensä raskasrakenteisia. Kevytrakenteinen teksti muodostuu esimerkiksi pää- ja sivulauseista ja raskasrakenteinen teksti sen sijaan sisältää paljon upotuksia, esimerkiksi partisiippeja ja nominaalistuksia. Suomessa raskasrakenteiset tekstit sisältävät myös pidempiä virkkeitä kuin lukijaystävällisemmät tekstit, esimerkiksi kaunokirjallisuus, koska pidemmät virkkeet ovat tavallisempia asiateksteissä, lyhyemmät lauserakenteet kuuluvat muuhun kirjallisuuteen.

Aineet sen sijaan ovat opiskelijoiden omia tarinoita, joten ne voivat olla kevytrakenteisia ja helposti luettavissa. Aine voi siis muodostua vain pää- ja sivulauseista, eikä upotusten sisällyttäminen tekstiin ole välttämätöntä. Opiskelijoiden tapa kirjoittaa on kuitenkin henkilökohtainen ja esimerkiksi äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden aineissa voi esiintyä esimerkiksi

partisiippirakenteita, jotka sopivat heidän teksteihinsä, koska äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat hallitsevat monesti näitä upotuksia.

Kielten välisiä eroja löytyy myös eri kielten käyttötavoista riippuen. Niitä eroja voi nähdä, kun tutkii lausemaisuuksien asteita kvantiteetin kannalta. Ruotsin kielessä esiintyy enemmän täydellisiä lauseita kuin suomen kielessä, mutta ruotsissa esiintyy myös predikaatittomia (ks. luku 4.3), joita voidaan nähdä raskaimpina upotuksina. Predikaatittomiin kuuluu muun muassa attribuutit ja jotkut adverbiaalit (Ingo 2000: 215). Vaikka suomi sen sijaan tunnetaan upotusten kielenä, ruotsissa esiintyy välillä todella raskaita upotuksia. Jotkut tekstit ovat alttiimpia raskaille rakenteille kuin toiset, mikä tarkoittaa, että tekstien lauseet sisältävät paljon erilaisia upotuksia, mikä tekee tekstistä tiiviimmän kuin, jos se muodostuisi vain pää- ja sivulauseista. Esimerkiksi lakikielen teksteissä käytetään yleensä raskaita rakenteita, kun taas esimerkiksi kaunokirjallisuudessa käytetään kielellisiä rakenteita, joita on helpompia lukea. Suomessa esiintyy muun muassa paljon partisiippeja ja infinitiivejä, jotka ovat raskaiden ja kevyiden rakenteiden välissä. (Emt. 173–174)

Lausemaisuuksien asteita kvaliteetin kannalta tutkimisessa tarkastellaan lauseita tarkasti, ja analysoidaan niitä kontrastiivisesta näkökulmasta. Niitä voidaan verrata kielen sisällä tai esimerkiksi kahden kielen välillä. Kvaliteetin kannalta tutkiminen auttaa huomaamaan kielten välisiä eroja, sillä kaikki lausemaisuuksien asteet käydään läpi yksi kerrallaan. Myös erilaisia upotuksia voidaan tutkia ja sillä tavalla huomata niissä olevia eroja kontrastiivisesta näkökulmasta. Lausemaisuuksien asteita kvaliteetin kannalta tutkiminen tarkoittaa myös, että tarkistetaan syntaktisia piirteitä yksi kerrallaan, pää- ja sivulauseista lähtien predikaatittomiin saakka. (Ingo 2000: 173–176)

4.1 Erilaiset lauserakenteet

Lauseita voidaan käyttää sellaisinaan, mutta niitä voidaan myös yhdistää muihin lauseisiin. Tekstissä esiintyy yleensä sekä erilaisia yhdistettyjä lauseita että yksinäisiä lauseita. Tässä luvussa käsitellään lyhyesti erilaisia tapoja yhdistää peruslauseita, mutta

luku sisältää tietoa myös upotuksista. Luvussa mainitaan miten kirjoittaja joutuu hajottamaan lähtökielen rakenteita, jotta kirjoittaa hyvän tekstin kohdekielellä.

Lauseita yhdistetään yleensä tekstissä, jotta se tulisi sujuvaksi ja selkeäksi lukijalle. Peruslauseita voidaan pitää sellaisinaan, mutta niitä voidaan myös yhdistää eri tavalla. Peruslauseita voidaan yhdistää esimerkiksi konjunktiolla, silloin molemmat lauseet ovat samanvertaisia eli rinnasteisia. Ingon (2000: 176) mukaan päälause yksinkertaisena virkkeenä on esimerkiksi ”*Poika tuli kotiin.*” Esimerkki rinnasteisista yhdysvirkkeistä, johon sisältyy kaksi yhdistettyä päälauseetta, on *Aurinko paistaa ja linnut laulavat.* Rinnastettujen lauseiden jälkiosat voivat olla elliptisiä, koska jälkimmäinen osa on usein ensimmäisestä osasta riippuvainen ja silloin kaikkia lauseenjäseniä ei tarvitse toistaa toisessa lauseessa (Hakulinen et al. 2010: 834–835). Elliptinen lause, joka on yhdistetty päälauseeseen, on esimerkiksi, ”*Kesänaapuriemme nuorin tyttö vietti kesää Saksassa ja jäi sinne naimisiin.*” (Hakulinen et al. 2010: 835)

Peruslauseita voidaan yhdistää esimerkiksi relatiivisella pronominilla ja silloin toisesta lauseesta tulee alistettu lause eli sivulause. Peruslauseita voidaan myös kirjoittaa yhteen upottamalla esimerkiksi sivulauseen ja sivulauseessa olevia sanoja ja silloin peruslauseen rakenne ei pysy enää samana. (Ingo 2007: 45) Esimerkki yhdysvirkkeistä, jotka sisältävät sivulauseita, on ”*Tulen, jos ehdin.*” Esimerkki itsenäisen virkkeen muodostavasta sivulauseesta on ”*Jos tulisitkin meille!*” Esimerkki finiittiverbittömästä lauseesta on ”*Seuraavasta kadunkulmasta oikealle!*” (Ingo 2000: 176)

Upotukset voivat esiintyä eri asteissa, joita kutsutaan lausemaisuuksien asteiksi. Upotukset tekevät myös tekstistä raskaamman kuin pää- ja sivulauseilla rakennettu teksti. Perusajatuksena on, että tutkimalla lausemaisuuksien asteita selviää, kuinka kaukana upotettu lause on peruslauseesta. Päälauseet ovat itsenäisiä lauseita ja ne voivat sen takia esiintyä ilman muita lauseita. Sivulauseet sen sijaan eivät yleensä esiinny omillaan vaan ne esiintyvät useimmiten esimerkiksi päälauseen yhteydessä.

Upotuksista partisiipit kuuluvat lausemaisimpiin upotuksiin, koska ne ovat aikaa ilmaisevia ja niiden merkitys voi olla myös kielteinen. Niihin voidaan myös liittää

persoonapäätte, esimerkiksi lauseessa ”*Tultuani kotiin, menin kävelylle.*” (Ingo 2007: 46) Partisiippien jälkeen seuraavat infinitiivit, koska ne ilmaisevat Ingon (2007: 46) mukaan myös aikaa ja niihin voi liittää persoonapäätteet, mutta pienemmissä määrin kuin partisiipeissa, esimerkiksi ”*Ei ole helppo myydä vanhaa autoa*” (Ingo 2000: 194). Nominaalistuksilla ei voida ilmaista aikaa, joten niiden lausemaisuus on pienempi kuin infinitiivien. Esimerkki nominaalistuksesta on ”*Ikkunoiden vaihtaminen on nyt tehokkain säästötapa*” (Emt. 2000: 208). Vähiten lausemaisista ovat predikaattittomat, koska niiden rakenteessa ei ole mitään jäljellä alkuperäisen peruslauseen predikaatista, esimerkiksi lauseessa näkyy Ingon (2000: 215) mukaan predikaatiton ratkaisu ”*Kiltti koira on hyvä ystävä.*” (Ingo 2007: 45–46)

Ingon (2007: 62) mukaan kirjoittajan pitäisi irtautua lähtökielen rakenteista ja mukauttaa tekstin sisällön sujuvasti kohdekieleen, koska muuten kohdekielen teksti muistuttaa liikaa lähtökieltä. Ingo (2007: 62) viittaa silloin kääntämiseen, mutta esimerkiksi aineen kirjoittaminen toisella kielellä toimii samalla tavalla, koska kirjoittamisessa on myös lähtökieli ja kohdekieli, jotka eroavat toisistaan ja kirjoittajan pitää huomioida molempia kieliä kirjoittaessaan. Parhaan tekstin saa, kun käyttää kohdekielessä tyypillisimpiä rakenteita tekstissä. Sen takia suomenkielisessä tekstissä pitää keksiä muita ratkaisuja. Pitää kuitenkin kirjoittaessa ottaa sekä peruslauseet että lausemaisuuksien asteet huomioon, koska tekstissä tarvitaan yleensä molempia. Peruslause on lause, johon sisältyy subjekti, predikaatti ja objekti tai predikaatiivi (Ingo 2000: 170). Lausemaisuuksien aste tarkoittaa eritasoisia lauseita. Joskus lauseesta voi tulla lauseenjäsen ja silloin siitä tulee upotus. (Emt. 2007: 159)

Lauseita voidaan yhdistää yhdyslauseiksi, joita on kahdentyyppisiä. Yhdyslause sanotaan myös kompleksiseksi lauseeksi. Yhdyslause muodostetaan kahdesta tai useammasta lauseesta, jotka ovat rinnasteisia. Yhdyslauseeseen voi myös muodostaa asettamalla lause toisen lauseen täydennykseksi. Konjunktioilla rinnastetaan lauseita samalla tavalla kuin käyttämällä pilkkua. (Hakulinen et al. 2010: 840)

Yhdyslauseita voidaan myös muodostaa pää- ja sivulauseista. Itsenäinen lause eli päälause yhdistetään sivulauseeseen eli alisteiseen lauseeseen. Konjunktio tai

relatiivipronomini yhdistää lauseen toiseen hallitsevaan lauseeseen ja toimii alisteisuuden merkinä. (Hakulinen et al. 2010: 841–842) Erilaisten yhdistettyjen pää- ja sivulauseiden muodostamat virkkeet, ovat yleisempiä ruotsissa kuin suomessa, koska ruotsissa käytetään enemmän sivulauseita kuin suomessa. Suomen kielessä sen sijaan käytetään esimerkiksi enemmän partisiippeja. (Ingo 2007: 49)

Jos vertaa erilaisia tekstejä toisiinsa ja ottaa huomioon lausemaisuuksien asteiden käytön huomaa, että ruotsissa käytetään enemmän päälauseita kuin suomessa, mutta ruotsissa käytetään myös huomattavasti enemmän sivulauseita kuin mitä suomessa käytetään. Partisiippeja sen sijaan käytetään huomattavasti enemmän suomessa kuin ruotsissa, mutta infinitiiveissä ei ole niin suurta kielten välistä eroa. Nominaalistukset ovat paljon tavallisempia suomen kielessä kuin ruotsin kielessä ja predikaattittomien käyttö pysyy molemmissa kielissä melko samana. Tämä riippuu kuitenkin tekstilajista, esimerkiksi lakiteksteissä käytetään tiiviimpää kieltä kuin esimerkiksi kaunokirjallisuudessa. (Ingo 2007: 49)

4.2 Lausemaisuuksien asteet

Lausemaisuuksien asteista puhutaan, kun tutkitaan virkerakenteita ja ilmaisuja teksteissä. Virkkeen lausemaisuuksien asteita voidaan luokitella eri tasoihin lauseenrakenteen perusteella. Ingon (2004: 159) mukaan yksinkertaisin virke on päälause ja niitä käytetään lähes kaikissa kirjoitetuissa teksteissä niin kuin puhekielessäkin. Yksinkertaisimpiin lauseisiin eli peruslauseisiin kuuluu vain subjekti, predikaatti ja objekti tai mahdollisesti predikaatti. Myös erilaiset adverbiaalit voivat kuulua näihin virkkeisiin, esimerkiksi OSMA:t, jotka ovat objektin sijamuodossa olevia määrän adverbiaaleja. Sijamuotoilmaisut tai adverbit kuuluvat joskus myös peruslauseen rakenteeseen. (Kotimaisten kielten keskus 2013).

Peruslause voi olla transitiiivilause, mikä tarkoittaa, että verbi kongruoi subjektin kanssa tai intransitiivilause, jossa verbi ei kongruoi subjektin kanssa (Kielijelppi 2004–2010). Peruslauseessa verbi on yleensä taivutettu persoonan mukaan. Hakulisen et al. (2010:

834) mukaan voidaan muuttaa lausemaisuu­den aste tiiviimpään tai ilmavampaan suuntaan, mikäli lause on täydellinen. Infiniti­ittinen rakenne viittaa yleensä subjek­tit­tomuuteen tai genetiivissä olevaan subjek­tiin (Hakulinen et al. 2010: 836).

Lausemaisuu­den asteisiin kuuluvat päälauseet ja sivulauseet, partisiipit, infinitiivit, nominaalistukset ja predikaatittomat, mutta tavallisimmin käytetään päälauseita ja sivulauseita tekstilajista, sen laadusta ja kirjoittajasta riippuen. Koulussa opiskelijat käyttävät eniten pää- ja sivulauseita esimerkiksi aineita kirjoittaessa, mutta he voivat joskus myös käyttää muun muassa partisiippeja, mikäli muodot ovat hallinnassa ja muodot ovat tilanteeseen sopivia. Erilaisten lausemaisuu­den asteiden avulla voidaan kirjoittaa erilaisia virkkeitä ja sillä tavalla saadaan myös teksteihin variaatiota, joka tekee tekstistä mielenkiintoisemman ja sopivamman omaan tekstilajiinsa. (Ingo 2000: 173–215).

Ingon (2007: 46) mukaan lausemaisuu­den asteet ovat kuin toisiinsa upotettuja ympyröitä. Ulkoisin ympyrä olisi päälause, koska se on eniten lausemainen ja eniten upotettuna olisi predikaatittomat, koska predikaatittomien ryhmä on vähiten lausemainen. Päälauseen jälkeen seuraisi sivulauseet, partisiipit, infinitiivit ja nominaalistukset. Tämä järjestys olisi merkinä siitä, kuinka upotettuja eri lauseet ovat.

Upotuksen aste tarkoittaa sitä, että kuinka hyvin lauseessa on säilynyt lauseen ominaisuudet. Partisiipit ovat kuitenkin se upotusmuoto, jossa peruslauseen ominaisuudet ovat säilyneet melko hyvin. Toisesta päästä löytyy predikaatittomat, joiden lausemaisuu­den aste on melko kaukana peruslauseesta. Näiden kahden ääripään väliltä löytyy infinitiivit ja nominaalistukset, joiden lausemaisuu­den aste on lähempänä peruslause­ta kuin ääripäiden lauseet, mutta kauempana päälauseesta kuin partisiippilause.

Ingon (2000: 176–179) mukaan päälauseita voidaan käyttää yksinkertaisissa virkkeissä, mutta päälauseita voidaan myös rinnastaa yhdysvirkkeiksi tai liittää päälause sivulauseeseen, jotka yhdessä muodostavat virkkeen. Joissakin tapauksissa voidaan muodostaa virke vain sivulauseellakin. Joskus käytetään myös finiittiverbittömiä lauseita, joita voidaan käyttää esimerkiksi ohjeistuksissa.

Sivulauseen sanajärjestys voi aiheuttaa ruotsinkielisille ongelmia, koska he ovat tottuneet verbin ja subjektin muutettuun järjestykseen. Myös pää- ja sivulauseiden välisestä pilkutuksesta voi aiheutua ongelmia, koska pilkutussäännöt suomessa eroavat ruotsista. Suomessa on kieliopillinen pilkutus ja tekstiin sisältyy monta pilkkua, kun ruotsin kielessä pilkutetaan sen mukaan, miltä tuntuu. Pilkkuja voidaan siis jättää pois, joten niitä ei ole ruotsin kielessä yhtä monta kuin suomessa. (Ingo 2000: 176–179)

Ingon (2000: 176) mukaan pää- ja sivulauseet eroavat toisistaan sillä tavalla, että sivulauseet alkavat alistuskonjunktioilla, relatiivisella pronominilla, relatiivisella adverbilla, relatiivisella adjektiivilla tai kysyvällä pronominilla, adverbialilla tai kysymyspartikkelilla. Sivulause voi myös alkaa interrogatiivisella pronominilla tai kysymyspartikkelilla. Nämä sanat toimivat merkkeinä, jotta sivulause olisi tunnistettavissa. Sivulause ei myöskään yleensä pärjää yksinään, vaan se vaatii tukea esimerkiksi päälauseesta, mutta poikkeuksia kuitenkin löytyy.

Ruotsissa pää- ja sivulauseen erot koskevat yleensä sanajärjestystä. Ruotsissa käytetään sivulauseissa käänteistä sanajärjestystä, jossa predikaatti siirtyy subjektin eteen. Ruotsin kielessä on myös mahdollista käyttää *att* -lauseita subjektina ja objektina päälauseen edellä, esimerkiksi ”*Att segla på havet tycker jag är roligt.*” Suomessa ratkaistaan ongelma siirtämällä *että* -lauseen päälauseen jälkeen. Myös ruotsissa sivulauseet voivat alkaa esimerkiksi relatiivipronominilla. (Ingo 2004: 166)

Ingo 2000: 177 toteaa, että ruotsin kielessä käytetään useammin sivulauseita kuin suomessa ja myös sellaisia lauseita, jotka muistuttavat pää- tai sivulauseesta. Tämä johtuu alisteisen lauseen yleisimmän tunnusmerkin puuttumisesta, mikä tarkoittaa, että relatiivinen sana tai alistuskonjunktio on jätetty pois lauseesta. Nämä lauseet muistuttavat pää- tai sivulauseita, koska ne toimivat samalla tavalla kuin pää- tai sivulauseet. Nämä sanat, jotka voidaan jättää pois, ovat yleensä relatiiviset sanat (*som*, *när*) ja alistuskonjunktio (*att*). Ruotsin *som* on sellainen sana, joka on joskus mahdollista jättää pois, koska ruotsiksi se ei tuo enempää tietoa lauseeseen. Suomeksi nämä relatiiviset sanat ovat pakollisia. Suomen kielessä tietyt relatiivipronominit ja alistuskonjunktio ovat lauseessa pakollisia eikä niitä voida jättää pois. Toinen suomen

ja ruotsin kielten välinen ero on, että ruotsissa voidaan päälauseessa jättää pakollinen apuverbi pois perfektissä ja pluskvamperfektissä, mikä suomessa ei ole mahdollista. (Ingo 2000: 177)

Ingon (2007: 50) mukaan lausemaisuuksien asteiden jako esimerkiksi ruotsissa on tasaisempi kuin suomessa. Ruotsissa käytetään melko laajasti kaikkia lausemaisuuksien asteita, kun suomessa käytetään selkeästi enemmän upotuksia kuin sivulauseita. Erityinen piirre ruotsinkielen lakiteksteissä on kuitenkin, että niissä käytetään paljon nominaalistuksia. Muuten nominaalistukset, kuten myös muut upotukset, ovat tavallisempia suomen kielessä.

Yhdyslause muodostuu kahdesta lauseesta ja sitä voidaan myös sanoa kompleksiseksi lauseeksi. Lause voi myös olla yksinkertainen eli se ei muodosta toisen lauseen kanssa virkettä. Ensimmäinen vaihtoehto yhdyslauseesta on esimerkiksi kahden päälauseen tai päälauseen ja adverbiaalisten sivulauseiden muodostama virke. Niitä sanotaan rinnasteisiksi lauseiksi. Lauseita voi myös yhdistää siten, että toinen lause täydentää toista lausetta eli lause on verbintäydennyksenä toisessa lauseessa. Se voi olla esimerkiksi subjektina, objektina tai adverbiaalitäydennyksenä. Konjunktio merkitsee lauseiden yhdistämistä, mutta lauseita voidaan myös yhdistää ilman konjunktia. Silloin puhutaan asyndeettisestä eli konjunktittomasta rinnastuksesta, joka merkitään vain pilkulla. (Hakulinen et al. 2010: 841)

Kun kaksi lausetta liitetään yhteen, toinen niistä sanotaan hallitsevaksi lauseeksi eli se määrittää toista lausetta ja toinen lause on hallitsevalle lauseelle alisteinen eli sitä kutsutaan alisteiseksi lauseeksi. Virke, johon sisältyy pää- ja sivulause, muodostuu useimmiten hallitsevasta päälauseesta ja alisteisesta sivulauseesta, mutta myös päälause voi olla alisteinen esimerkiksi toiselle päälauseelle. (Hakulinen et al. 2010: 841) Merkinä alistuksesta voidaan nähdä konjunktit *jos*, *vaikka*, *että* tai relatiivipronomini. Nämä osoittaa yleensä sivulauseen alkamista. (Emt. 2010: 841)

4.3 Upotukset

Upotuksiin kuuluu osa lausemaisuuksien asteiden aineksista. Upotukset syntyvät siten, että päälauseeseen ja sivulauseeseen tieto välittyy pelkän päälauseen kautta. Sivulause ”muokataan” ja sivulauseeseen tieto sisällytetään päälauseeseen. Tämän jälkeen pilkkua ja sivulauseita ei enää tarvita. Partisiipit ovat suurin upotuksiin kuuluva ryhmä. Muita tähän kuuluvia ryhmiä ovat infinitiivit, nominaalilauseet ja predikaattittomat. Ikolan (1974: 7, 47) mukaan partisiippirakenne, temporaalirakenne ja finaalityyppinen rakenne ovat lauseenvastikkeita, joten lauseenvastikkeet ja lausemaisuuksien asteet, joihin upotukset kuuluvat, ovat lähellä toisiaan ja ne täydentävät toisiaan.

Upotukset voivat sivulauseessa esiintyä kolmessa eri paikassa. Ne esiintyvät lauseen alussa, sen keskellä tai sen lopussa. Kun upotus esiintyy lauseen alussa, sillä ei ole enempää päälauseeseen aineistoa edessään kuin mahdollisesti konjunktio, koska niissä tapauksissa upotus aloittaa lauseen ja on ensimmäinen rakenne lauseessa, joka välittää tietoa. Upotuksen jälkeen lause sen sijaan jatkuu normaalisti. Keskellä lausetta olevilla upotuksilla on muitakin sanoja kuin konjunktioita sekä ennen upotusta että sen jälkeen. Sivulauseen lopussa olevat upotukset ovat viimeisinä lauseessa, eikä niiden jälkeen seuraa enää sanoja. (Karlsson 2010: 37–38)

Partisiipit ja infinitiivit kuuluvat niihin verbimuotoihin, joita ei voi taivuttaa persoonissa. Ne ovat ei-finiittisiä verbejä. Suomen partisiipit ovat preesens ja perfekti. Molempia voidaan käyttää aktiivissa ja passiivissa (Karlsson 1982: 190). Suomen partisiippijärjestelmä on Ingon (2000: 181) mukaan erityinen, koska se on niin monipuolinen ja joustava. Partisiipit esiintyvät harvassa indoeurooppalaisessa kielessä yhtä laajana osana kuin suomessa. Tavallista luku- ja sijataivutusta käytetään adjektiiveina esiintyvillä partisiipeilla. (Karlsson 1982: 190)

Suomen kielessä käytetään tavallisista verbeistä ja transitiviverbeistä muodostettuja partisiippimuotoja sekä aktiivisissa että passiivisissa. Partisiippirakenteella voidaan suomessa korvata *että* -lauseen silloin kun partisiippi on genetiivissä taivutettuna. Esimerkkinä tästä on virke ”*Näen, että Pekka tulee.*” Tämän virkkeen sijaan voidaan

käyttää virkettä ”*Näen Pekan tulevan.*” Esimerkki perfektilauseesta on ”*Näen, että Pekka on tullut.*” Tämä voidaan korvata virkkeellä ”*Näen Pekan tulleen.*” (Karlsson 1982: 190)

Karlssonin (1982: 191) mukaan käytetään partisiippia, joka on taivutettu passiivin perfektin partitiiviin temporaalisen sivulauseen tilalla, mutta vain jos päälauseessa oleva tieto on tapahtunut ennen sivulauseen tapahtumia. Esimerkkinä voidaan käyttää Karlssonin (1982: 191) esimerkkilauseita ”*Nukahdin, kun Pekka oli tullut.*” Tämä voidaan muuttaa partisiippirakenteeksi käyttämällä partitiivissa olevaa passiivin perfektin partisiippia, esimerkiksi ”*Nukahdin Pekan tultua.*”

Partisiippeja voidaan myös jakaa aktiiviin ja passiiviin eli aktiivin preesens ja perfekti erikseen ja passiivin preesens ja perfekti erikseen. Ruotsiksi voidaan, kuten suomen kielessäkin käyttää partisiippeja. Ruotsin partisiipit ovat kuitenkin hieman jäykempiä kuin suomen kielessä käytettävät partisiipit. Siihen vaikuttaa määritteiden puute ruotsin partisiippijärjestelmässä. Jos partisiippiin on liitetty määritteitä, sen mahdollisuudet toimia ruotsin kielessä sellaisenaan pienenevät. (Ingo 2000: 181–182) Partisiippeihin kuuluu myös agenttirakenne, jolla voi korvata joitakin relatiivilauseita (Karlsson 1982: 191).

Neljättä partisiippia eli passiivin partisiipin preesensia ei voida käyttää ruotsinkielisessä tekstissä vaan sitä käytetään ruotsiksi *som* -lauseena. Suomeksi passiivin partisiipin preesensin voi korvata unipersonaisella ilmauksella eli jotain, mitä täytyy tehdä. Mahdollisuudet premodifikaatioihin ovat ruotsissa pienet, vaikka premodifikaatio on suomessa luonnollisin vaihtoehto. Ruotsissa käytetään postmodifikaatioita, joita käytetään myös yhdessä partisiippien kanssa. Tämä lisää ruotsin mahdollisuudet partisiippien käyttöön. Suomen partisiippeja voidaan käyttää yhdessä erilaisten lauseenvastikkeiden kanssa ja partisiippirakenne on yhtä kuin referatiivinen lauseenvastike. (Ingo 2000: 182–184)

Lausemaisuuksien asteisiin kuuluvat myös infinitiivit ja partisiippien tyyliin tämä ryhmä kuuluu ei-finiittisiin verbimuotoihin. Ei-finiittisiltä muodoilta puuttuu persoonapäätteet.

(Karlsson 1982: 179). Infinitiivit kuuluvat myös upotusten ryhmään ja Ingon (2000: 193) mukaan suomen kielen viiden infinitiivin vastaavia muotoja on vaikea löytää mistään muusta kielestä. Muotojen vaihtelevuus voi johtua siitä, että suomi on synteettinen kieli, jossa taivutuspäätteiden käyttö infinitiivien yhteydessä on vaikeampaa kuin analyyttisten kielten prepositioiden käyttö. Tämä voi olla opiskelijoille myös hankalaa, koska he ovat tottuneita käyttämään prepositioita ruotsin tapaan ja siksi suomen taivutuspäätteet voivat olla hankalia.

Infinitiivejä käytetään lauseissa melkein samalla tavalla kuin substantiivejakin. Substantiiveilla ja infinitiiveillä on paljon yhtäläisyyksiä ja siksi niitä nähdään substantiivisina verbinmuotoina. Infinitiiveillä on ”funktiopäätteensä” eli oma tunnuksensa. Funktiopäätteellä ei ole varsinaista merkitystä, mutta ne kuuluvat infinitiivien esiintymiseen. Tämän lisäksi infinitiivit voidaan joko taivuttaa passiiviin tai niihin voidaan lisätä useita sijapäätteitä. Liitepartikkeleita voidaan liittää kaikkiin infinitiiveihin. Sen sijaan infinitiiveihin ei voi liittää luvun päätteitä. (Karlsson 1982: 179)

Infinitiivejä on suomessa viisi. Nämä ovat ensimmäinen, toinen, kolmas, neljäs ja viides infinitiivi. Ensimmäinen infinitiivi on perusmuoto tai pidempi muoto perusmuodosta, johon voidaan liittää omistusliite. Perusmuoto on verbin muoto, johon liitetään vain infinitiivin päätte. Ensimmäisen infinitiivin translatiivi on translatiivimuoto, johon liitetään omistusliite. Tätä rakennetta käyttämällä ilmaistaan yleensä tarkoituksiperää. Ensimmäistä infinitiivin perusmuotoa on useasti käytetty teksteissä, koska verbejä käytetään perusmuodossa esimerkiksi intransitiivisissa lauseissa. Esimerkkilause, jossa on käytetty ensimmäisen infinitiivin perusmuotoa, voisi olla: ”*Haluan opiskella lääkäriksi.*” Silloin apuverbi *haluan*, on taivutettu persoonassa, mutta verbiä *opiskella* ei ole taivutettu, vaan se esiintyy perusmuodossa. (Karlsson 1982: 197–198) Toinen infinitiivi voi esiintyä kahdessa sijassa. Se esiintyy tapaa ilmaisevassa sijassa instruktiivissa, aikaa ilmaisevassa sijassa inessiivissä ja passiivissa.

Toisen infinitiivin ryhmään kuuluu myös temporaalirakenne, joka liittyy sekä partisiippeihin että infinitiivimuotoon. Esimerkkejä temporaalirakenteesta on

esimerkiksi ”*Se tapahtui hänen tullessaan kotiin*” tai ”*Tarpeen vaatiessa [...]*”. Temporaalirakennetta käytetään monessa tilanteissa ja siksi se kuuluu myös lausemaisuuksien asteisiin. (Finn Lectura 2001) Tällä rakenteella voidaan korvata sivulauseita, jotka alkavat *kun* -sanalla. Modaalirakenne kuuluu myös toiseen infinitiiviin ja ilmaisee millä tavalla pääverbin toiminta toteutuu. Tämä on päämerkitys, mutta sen lisäksi esiintyy muun muassa temporaalisia ja konditionaalisia sivumerkityksiä. (Ingo 2000: 193–194, 197–198)

Kolmas infinitiivi on kaasuksessa taipuva infinitiivi. Sijat, joissa kolmas infinitiivi esiintyy, ovat adessiivi, inessiivi, elatiivi, abessiivi ja illatiivi. (Karlsson 1982: 184–185) Ingon (2000: 198–202) mukaan kolmannen infinitiivin sijat ovat adessiivi, inessiivi, elatiivi, abessiivi ja instruktiivi, mikä eroaa Karlssonin versiosta. Tämä pätee varsinkin niissä tapauksissa, joissa infinitiiviä edeltää prepositio. Åkersin (1999: 179) mukaan kolmannelta infinitiivistä voi syntyä oppimisvaikeuksia opiskelijoille, joilla ei ole tämäntyyllisiä muotoja äidinkielessään. Kolmatta infinitiiviä käytetään yleisesti suomen kielessä, joten suomen kieltä käyttäessä tämä muoto on keskeinen.

Ingo (2000: 198–202) ja Karlsson (1982: 184–185) ovat eri mieltä kolmannelta infinitiivistä, koska Ingon mielestä kolmanteen infinitiiviin kuuluu muiden sijamuotojen lisäksi instruktiivi, joka on vanhanaikainen muoto ”*Sinun pitää ottaman*” (Ingo 2000: 201) ja Karlssonin mielestä kolmanteen infinitiiviin kuuluu illatiivi ”*Menen hakemaan [...]*”. Minun mielestäni illatiivi kuuluu kolmanteen infinitiiviin, mutta siihen kuuluu myös instruktiivi, vaikka muoto ei ole paljon käytössä enää nykyään.

Neljäs infinitiivi on kahden kaasuksen infinitiivi. Tämä päätte liittyy verbin taivutusvartaloon. Kahdessa tapauksessa neljäs infinitiivi esiintyy nominatiivissa tai partitiivissa. Muuten tätä infinitiivimuotoa käytetään deverbalisissa ilmauksissa, kuten ohjeistuksissa (Karlsson 1982: 188–190). Viidennen infinitiivin muodot loppuvat myös possessiivisuffiksiin (Ingo 2000: 198–202).

Suomen kielessä esiintyy myös nominaalistuksia, jotka ovat osana upotuksia. Ne ovat verbikantaisia nomineja ja niitä voidaan muodostaa melkein kaikista verbeistä.

Poikkeuksina toimivat muun muassa yksipersonaiset verbit, kuten esimerkiksi unipersonaisissa ilmauksissa. Niitä voidaan tunnistaa päätteen perusteella, esimerkiksi varoituseuseet ovat tyypillisiä tämän ryhmän lauseita. (Ingo 2000: 208) Lausemaisuuksien asteisiin kuuluvat vain ne nominaalilauseet, jotka viittaavat toimintoihin ja tapahtumiin. Nominaalilauseet voivat myös esiintyä upotuksena finaalisissa lauseissa. Tätä käytetään translatiivimuodossa ja objektiivisessa genetiivissä. Nominaalilauseita esiintyy muun muassa lakiteksteissä, mutta suomessa ne esiintyvät myös muissa yhteyksissä. (Emt. 209)

Viimeinen lausemaisuuksien asteisiin kuuluva ryhmä on predikaattilauseet. Ne ovat usein attribuutteja, mutta poikkeuksiakin löytyy. Myös adverbiaalit ja jotkut muut upotukset voivat esiintyä predikaattilauseina. Nämä voidaan palauttaa peruslausemuotoon, mutta valmiissa tekstissä ei näy enää predikaattilauseita. Erilaisia predikaattilauseita on yksitoista kappaletta. Kaikkia ei tässä mainita, mutta muutamat predikaattilauseet upotukset ovat esimerkiksi adjektiiviattribuutti, predikaatiivadverbiaali ja yhdyssanat. (Ingo 2000: 215)

Ingon (2000: 215–216) mukaan elliptiset lauseet kuuluvat myös predikaattilauseisiin. Elliptinen lause tarkoittaa verbin pois jättämistä virkkeessä, jossa verbi esiintyy kaksi kertaa. Toisella kerralla verbin voi jättää pois, kun se ilmestyy kaksi kertaa samassa lauseessa ja lause kertoo esimerkiksi kahdesta ihmisestä, jotka tekevät samoja asioita. Erilaiset verbijohdokset kuuluvat myös predikaattilauseisiin.

Koululaisten aineista todennäköisesti löytyy pää- ja sivulauseita jokaisesta ryhmästä muutama. Partisiipeja voidaan löytää äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden ryhmästä, koska kaksikieliset opiskelijat käyttävät jo suomen kieltä eri tilanteissa ja siinä partisiipit ovat yleisesti käytössä. Myös lehdissä käytetään partisiipeja, joten opiskelijat ovat todennäköisesti kuulleet, lukeneet ja myös käyttäneet niitä. Partisiipit käydään lukion kurssikuvauksen mukaan läpi vasta ensimmäisen lukiovuoden lopussa, joten A-oppimäärän mukaan opiskelevat eivät ole vielä tutustuneet niihin. Infinitiivejä löytyy myös todennäköisesti sekä yläkoulun että lukion ryhmistä. Opiskelijoiden aineista voidaan mahdollisesti löytää ensimmäisen

infinitiivin perusmuotoja ja kolmannen infinitiivin muotoja. Nominaalistuksia ei varmaan löydy näiden ryhmien aineista, koska ne eivät mahdollisesti ole opiskelijoille yhtä tuttuja kuin partisiipt ja infinitiivit.

5 AINEIDEN ESITTELY

Tähän tutkielmaan on kerätty 44 opiskelijan kirjoittamaa ainetta. Aineet sisältyivät varsinaiseen opetukseen, joten he olivat itse saaneet valita aiheensa, mutta jokaisella ryhmällä oli monta aihetta, joista opiskelijat valitsivat kiinnostavimman ja kirjoittivat siitä. Tutkielman keskeisenä ajatuksena on syntaktisten piirteiden ja lausemaisuuksien asteiden selvittäminen, joten en ota huomioon opiskelijoiden aineissa esiintyviä muita virheitä.

Tämä luku sisältää ensin luvussa 5.1 tietoa tekstilajista ja aineesta tekstilajina. Sen jälkeen esitellään luvussa 5.2 kaikki yläkoulun oppilaiden kirjoittamat aineet, jonka alaluku 5.2.1 sisältää tietoa yläkoulun A-oppimäärän oppilaiden aineista ja luku 5.2.2 sisältää tietoa yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän oppilaiden aineista. Luku 5.3 käsittelee lukiolaisten aineita, alaluku 5.3.1 käsittelee A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineita ja luku 5.3.2 käsittelee äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineita.

Analyysissä käydään kaikki lausemaisuuksien asteiden ryhmät vuorotellen läpi pää- ja sivulauseista lähtien infinitiiveihin ja nominaalistuksiin asti. Analyysissä keskitytään kuitenkin eniten tavallisimpiin lausemaisuuksien asteisiin ja upotuksiin, jotka todennäköisemmin löytää aineistosta. Analyysissä verrataan myös kaikkia ryhmiä keskenään, jotta saataisiin tietoa siitä, miten ryhmien tekemät ratkaisut eroavat toisistaan. Tulokset esitetään taulukkojen avulla, jotta kaikista ryhmien tuloksista saisi selkeän kuvan.

5.1 Aineet tekstilajina

Eri tekstilajit eli genret ympäröivät meitä jokapäiväisessä elämässä. Tekstit ovat keskeinen osa arkea ja tekstit kuuluvat eri genreihin. (Kotimaisten kielten keskus 2012) Uutiset muodostavat esimerkiksi oman tekstilajin ja kaunokirjallisuus oman tekstilajin.

Myös aineet muodostavat oman tekstilajin eli opiskelijoiden kirjoittamat aineet kuuluvat johonkin tekstilajiin, vaikkakin rajat genrejen välillä voivat olla epäselviä. Jotkut tyyliä ovat lähellä toisiaan ja joskus teksteille on vaikea löytää oikeaa genreä (Lampinen 2005).

Myös tekstilajien sisältä löytyy variaatioita, koska kaikki tekstit ovat erilaisia. Tekstilaji muodostaa joitakin rajoja teksteille, mutta lopullinen vastuu on tekstien kirjoittajilla. Kun aineita ajattelee, niin varsinkin opiskelijoiden aineet ovat hyvin erilaisia, koska opiskelijoiden aiheet ja tyyliä ovat niin erilaisia. Opiskelijan pitää aineessaan käyttää joitakin ilmaisukeinoja, mutta mielikuvitus määrää sisällön. (Honkanen 2009: 213) Tekstilaji on tekstityyppi, joka liittyy tiettyyn toimintaan ja myös tekstilajin nimi on peräisin käyttäjistään (Hellspång & Ledin 1997: 24).

Mikä on sitten teksti? On joitakin asioita olemassa, jotka pitää sisältyä tekstiin, jotta teksti voidaan sanoa tekstiksi. Teksti muodostuu erilaisista merkeistä ja sen kuuluu myös sisältää jonkinlaisen viestin. Tekstin ehtona on kuitenkin se, että lukijan pitää osata tulkita tekstin välittämän viestin. Muuten tekstillä ei ole merkitystä. Tekstin kirjoittajalla on myös joku ajatus tekstistä ja millaisen viestin hän haluaa sillä välittää. (Hellspång & Ledin 1997: 30–32) Teksti voi muodostua myös puhutusta kielestä, mutta silloin on tärkeää, että sanat ja lauseet tulevat oikeassa järjestyksessä, jotta kuulija ymmärtää puhujan viestin. Teksti on myös joskus objektiivinen, mutta joidenkin tekstien tarkoitus on välittää kirjoittajan mielipidettä ja silloin objektiivisuus ei sisälly tekstiin. (Emt. 33–34)

Asia, joka myös tekee tekstistä tekstin, on yhtenäisyys. Tekstin on muodostettava lukijalle loogisen kokonaisuuden, jossa tietoa esitetään oikeassa järjestyksessä. Ilman yhtenäisyyttä peräkkäisiä lauseita ei voida sanoa tekstiksi. (Hellspång & Ledin 1997: 35) Tekstin kuuluu myös seurata tiettyjä normeja, jonka perusteella lukija voi tunnistaa tuttuja ilmiöitä tekstissä, ja se johtaa siihen, että lukija ymmärtää tekstin (Emt. 37). Nämä kaikki piirteet muodostavat yhdessä peräkkäisten sanojen ja lauseiden kanssa tekstin, koska ne helpottavat viestin välittämistä lukijalle ja ymmärtäminen parane. Teksti voi esiintyä myös muissa muodoissa kuin paperiin kirjoitettuna.

Aine tekstilajina on vaikea määritellä, koska monia kirjoituksia voidaan nähdä aineina. Kaikkia tekstejäkään ei ole helppo lajitella tiettyyn tekstilajiin, koska niitä on niin monta erilaista. Aine on myös aika laaja määrite, essee yhdistetään koulumaailmaan, mutta aine voi tarkoittaa muitakin kirjoitelmia. Sekä aineen kirjoittaminen että sen tutkiminen olisi helpompaa, mikäli aineet genrenä olisivat helpompia määritellä. Joissakin kirjoitelmissa kirjoittaja ei saa ilmaista mielipidettään, mutta aineen kirjoittamisessa mielipiteiden ilmaiseminen on keskeisenä ajatuksena. Aineen kirjoittaja pääsee ilmaisemaan omaa mielipidettään jopa monestakin eri näkökulmasta. Tämä johtuu asioiden punnitsemisesta ja vertailemisesta toisiinsa, mikä usein sisältyy aineen kirjoittamisprosessiin. (Lampinen 2005)

Aineen rakenne muistuttaa todella lyhyttä romaania tai novellia, koska sivuja ei yleensä tule aineeseen niin paljon, mutta kuitenkin aineen rakenne ja asioiden ilmenemisjärjestys on todella tärkeä. Alku toimii johdantona, jossa kirjoittaja johdattaa lukijan juoneen mukaan, jonka jälkeen tulee keskiosa, jossa on jonkinlainen käännekohta ja lopuksi muodostetaan hyvä loppu aineessa aikaisemmin esitettyjen aineiden perusteella. Aineen tärkein asia on sanoma. Kirjoittajalla pitää olla riittävästi sanottavaa ainetta kirjoittaessa, muuten teksti ei sisällä yhtä paljon tärkeitä aineksia kuin mitä sen pitäisi. Aineessa kirjoittajan on tarkoitus esittää jokin asia monipuolisesti ja objektiivisesti, josta lopussa seuraa ratkaisu. Aineen lopussa kuuluu olla sopiva ratkaisu ongelmaan, josta on kirjoitettu aikaisemmin. Tällaista ainetta sanotaan argumentoivaksi aineeksi. (Lampinen 2005)

Ruotsinkielisten opiskelijoiden aineet voivat sisältää interferenssiä, koska heillä on ruotsin kieli vahvana kielenä, joten se voi heijastua kielenkäyttöön. Interferenssissä äidinkielen vaikutus kohdekieleen on vahva ja se voi johtaa kohdekielelle epätyypillisiin kieliratkaisuihin. Aineen kirjoittamisessa opiskelijat pyrkivät mahdollisimman virheettömään kirjoittamiseen. Välttämällä sellaisia rakenteita, joita ei hallitse, voidaan kirjoittaa mahdollisimman virheetön teksti. (Åkers: 180)

5.2 Yläkouluoppilaiden aineet

Yläkoulun oppilaiden aineet olivat osana heidän tavallista opetusta, joten oppilaat eivät tämän tutkielman takia kirjoittaneet ylimääräisiä aineita. Oppilaiden tuotoksia ajatellen se voi olla hyvä asia, koska heillä oli tutut aiheet, joista he voivat kirjoittaa. Toisaalta kaikki oppilaiden aineet olivat erilaisia eivätkä otsikot välttämättä ole mahdollisimman sopivia lausemaisuuksien asteiden tutkimisen kannalta.

Yläkoulun oppilaat, jotka opiskelevat suomea A-oppimäärän mukaan, olivat kirjoittaneet Lapin retkestä kirjemuodossa läheiselle ihmiselle. Aiheet liittyivät kaikki oppilaisiin liittyviin asioihin. Tekstien pituudet vaihtelivat myös. Ryhmien välillä näkyi ero, mutta ero näkyi myös ryhmän sisällä. Kahdeksannella luokalla olevat oppilaat opiskelevat suomea A-oppimäärän mukaan, joten he ovat opiskelleet suomea viisi vuotta, koska he ovat aloittaneet suomen kielen oppimisen kolmannella luokalla.

Toinen yläkoulun ryhmä, joka on mukana tutkielmassa, muodostuu oppilaista, jotka käyvät yhdeksättä luokkaa ja opiskelevat suomea äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan, koska he ovat tutustuneet suomen kieleen muissakin tilanteissa kuin koulussa. Kouluaineena he ovat oppineet suomea kuusi vuotta, kolmannelta luokalta lähtien. Heistä suurimmalla osalla on luultavasti toinen vanhemmista suomenkielinen, joten he puhuvat kotona todennäköisesti sekä ruotsia että suomea. Tämän ryhmän oppilaat olivat kirjoittaneet aineensa omalla tasolla. Suurin osa oli kirjoittanut luokkaretkestä, jonka he olivat tehneet ja mitä he olivat tehneet retken aikana, mutta osa heistä oli myös kirjoittanut jostakin hyvästä elokuvasta tai aine oli laadittu hakemuksena työelämän tutustumiseen (TET).

5.2.1 Yläkoulun A-oppimäärän aineet

A-oppimäärän mukaan opiskelevat yläkoulun oppilaat olivat kirjoittaneet A4- sivun mittaiset aineet. Oppilaat ovat kirjoittaneet aineensa oppitunnilla varsinaisen opetuksen osana. Tästä ryhmästä on mukana tutkielmassa 11 ainetta. Aineet valittiin

sattumanvaraisesti ilman erityistä järjestystä eikä aiheenkaan mukaisesti. Aineita valitessa ei ole otettu huomioon, ovatko aineiden kirjoittajat tyttöjä vai poikia. Jotkut lauseet olivat epäselviä, joten ne lauseet on poistettu, joiden viesti oli lukijalle epäselvä.

Joissakin lauseissa pilkut ja pisteet olivat jääneet pois, joten silloin on vaikea tietää, mitä kirjoittaja oli ajatellut. Tapaukset, joissa esimerkiksi pilkku oli jätetty pois pää- ja sivulauseen välistä, ovat mukana tutkielmassa, koska ei oppilailta voida vaatia täydellistä pilkkujen käyttöä. Myös muut tapaukset, joista välimerkit puuttuvat, ovat mukana niin kauan, kun lausetta pystytään tulkitsemaan. Edellytyksenä lauseen toimivuudesta kuitenkin on, että virkkeestä pitää saada selvää, onko se tarkoitettu esimerkiksi yhdistetyksi pää- ja sivulauseeksi. Tässä ryhmässä yhdistetyt sivulauseet eivät olleet niin yleisiä. Tässä ryhmässä aineiden lauseet ovat lyhyitä, eivätkä ne sisällä niin paljon tietoa. Välillä lauseet esiintyvät myös ”puolivalmiina”, eli ne eivät sisällä kaikkia päälauseen aineksia.

5.2.2 Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän aineet

Yhdeksättä luokkaa käyvät oppilaat, jotka opiskelevat suomea äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan, ovat kirjoittaneet noin kahden A4- sivun mittaiset aineet. Tästä ryhmästä 11 ainetta on mukana tutkielmassa. Tässä ryhmässä oli vain 11 oppilasta, joten kaikkien ryhmän oppilaiden aineita on käytetty tutkielmassa. Tästä ryhmästä on myös poistettu epäselvät lauseet, jotka välittävät epäselvän viestin lukijalle tai lausetta ei voitu luokitella. Nämä lauseet olen kuitenkin laskenut mukaan tutkielmaan, koska suurimmassa osassa ratkaisuista, lukija pystyy ymmärtämään, mitä kirjoittaja oli ajatellut. Tällaisissa lauseissa ei ole ollut epäselvyyksiä, koska yleensä oppilaat olivat kirjoittaneet päälauseet päälauseiden tavoin ja aloittaneet sivulauseet sellaisella sanalla, jolla voi aloittaa sivulauseen. Tavallisin tässä ryhmässä esiintyvä virhe oli, että pilkut olivat jääneet pois tekstistä, sanavirheitä esiintyi myös teksteissä, mutta niitä ei tässä tutkielmassa ole otettu huomioon.

5.3 Lukiolaisten aineet

Lukiolaisten aineet ovat hieman yläkoulun oppilaiden aineita pidempiä. Myös nämä opiskelijat olivat kirjoittaneet omasta elämästä tai omista haaveista. Nämäkin aineet kuuluivat lukiolaisten varsinaiseen opetukseen, joten aiheet olivat lukiolaisten kurssien sisältöön kuuluvia. Lukion ryhmät muodostuivat opiskelijoista, jotka ovat jo opiskelleet suomea yläkoulussa. Toinen ryhmä muodostuu opiskelijoista, jotka opiskelevat suomea äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan ja toinen ryhmä opiskelijoista, jotka opiskelevat suomea A-oppimäärän mukaan. Siihen ryhmään kuuluu opiskelijoita, jotka ovat tutustuneet suomen kieleen vasta koulussa, mutta siihen voi mahdollisesti myös kuulua kaksikielisiä opiskelijoita, jotka eivät halua opiskella suomea äidinkielenomaiseen oppimäärän mukaan. Mukana tutkielmassa olevat lukiolaiset käyvät kaikki lukiota ensimmäistä vuotta, joten ikäero yhdeksännellä luokalla oleviin oppilaisiin, on pieni.

Lukiolaisilta odotetaan todennäköisesti enemmän variaatiota aineissaan ja aineen kirjoittamiseen lukiossa vaaditaan aineissa enemmän sisältöä kuin yläkoulussa. Näihin vaatimuksiin opiskelijat vastaavat hyvin, otsikoiden variaatio ja opiskelijoiden variaatio tekee erilaisia tekstejä, koska tietyt otsikot vaativat syvempää sisältöä kuin toiset. Otsikko on yksi tekijöistä, jotka ohjaavat tekstiä ja mitä asioita siinä käsitellään. Jos otsikko käsittelee syvempiä asioita, sen tekee usein myös teksti. Kirjoittajien teksteissä kuitenkin on variaatiota, mutta lukiolaiset käyttävät yleensä esimerkiksi pidempiä lauseita kuin yläkouluoppilaat.

5.3.1 A-oppimäärän aineet

Lukiolaiset, jotka opiskelevat suomea A-oppimäärän mukaan, olivat kirjoittaneet rakkaista harrastuksista, ikimuistoisista juhlista, siivouspäivistä, unelmakodista ja maalla tai kaupungissa asumisen hyvistä puolista. Mukana tutkielmassa on 11 ainetta tästä ryhmästä ja niitä valittiin sattumanvaraisesti. Myös tästä ryhmästä on poistettu lauseita, joita lukija ei pysty tulkitsemaan, mutta näihin ei kuulu välimerkkien

puuttuminen eikä kielioppivirheet. Lauseita on pystyttävä ymmärtämään, jotta niitä on voitu ottaa mukaan tutkielman aineistoon. Esimerkiksi pää- ja sivulauseita on vaikea tunnistaa, mikäli lauseessa on sellaisia virheitä, ettei lukija voi tietää, onko lause tarkoitettu pää- tai sivulauseeksi.

Tämän ryhmän aineet eroavat yläkoulun oppilaiden aineista sillä tavalla, että ne sisältävät hieman pidempiä lauseita kuin yläkouluoppilaiden kirjoittamat aineet. Kieliopilliset virheet esiintyivät myös tämän ryhmä aineissa, mutta A-oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset olivat kirjoittaneet sujuvaa tekstiä ja käyttäneet vaihtelevasti pää- ja sivulauseita. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset olivat kirjoittaneet aineensa myös vaihtelevalla tyylillä ja heidän aineensa käsittelivät sisältöä syvemmällä tasolla kuin muiden ryhmien aineet. Toisaalta tämän ryhmän aineet ovat konkreettisempia kuin esimerkiksi yläkoululaisten aineet, jotka toisaalta käsittelevät asioita konkreettisesti, mutta toisaalta ovat hieman abstraktimpia luonteeltaan.

5.3.2 Äidinkielenomaisen oppimäärän aineet

Tutkielmaan sisältyy myös 11 äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden kirjoittamaa ainetta. Ne ovat pituudeltaan noin neljä A4- sivua pitkiä, joten ne ovat pisimpiä aineita, jotka sisältyvät tähän tutkielmaan. Tämän ryhmän aineiden aiheet eroavat A-oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden aineista sillä tavalla, että aiheet eivät kaikki liity suoranaisesti opiskelijoihin, vaan jotkut niistä käsittelevät myös yhteiskuntaa. Aineiden aiheet olivat: ”*Jos saisin itse valita nimeni*”, ”*Aurinko -ystävä vai vihollinen?*”, ”*Lemmikkieläimet -oikein vai väärin?*”, ”*Voiko Suomi selvitä ilman muita maita?*” ja ”*Lehtikuvien voima.*”

Lauseet olivat näiden opiskelijoiden aineissa pidempiä kuin A-oppimäärän aineet, mutta lauserakenteen vaihtelu oli tässäkin ryhmässä suuri ryhmän sisällä. Jotkut aineet sisältävät pitkiä lauseita ja toiset lyhyempiä. Myös tässä ryhmässä on poistettu epämääräiset lauseet, joita lukijan on vaikea tulkita. Äidinkielenomaisen oppimäärän

mukaan opiskelevat lukiolaiset olivat laatineet aineensa loogisesti ja asiat esiintyvät sopivassa järjestyksessä, mutta heidän aiheensa ovat myös sellaisia, että niistä voi kertoa paljon.

Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset pystyvät ilmaisemaan ajatuksensa eri tavalla kuin A-oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset ja yläkoululaiset. Heidän ei tarvinnut kielen ilmaisemisen vuoksi muuttaa tekstejään, vaan he voivat eri tavalla miettiä aineen rakennetta kuin muiden ryhmien opiskelijat. Heidän teksteistä tulee siten myös monipuolisempia kuin mitä esimerkiksi A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten tekstit olivat. Tässä ryhmässä oli myös eroja opiskelijoiden välillä, toiset kirjoittivat aineen, jossa oli enemmän sisältöä kuin toisten aineissa, mutta kaikki olivat vaihdelleet tyyliä sen mukaan, mistä aiheesta he kirjoittivat. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset tekivät myös joskus sopivampia sanavalintoja kuin A-oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset ja he käyttivät vaihtelevasti pää- ja sivulauseita, mutta myös erilaisia upotuksia.

6 SYNTAKTISET PIIRTEET OPPILAIDEN AINEISSA

Tässä luvussa esitetään oppilaiden aineissa esiintyviä lauseita, montako pää- ja sivulausetta aineet sisältävät, mutta luvussa selvitetään myös mitä upotuksia aineissa on käytetty. Opiskelijoiden aineissa esiintyviä lausemaisuuksien asteita on tutkittu kvantitatiivisesti eli aineissa esiintyvät lausemaisuuksien asteet on laskettu. Mukana tutkielmassa ovat myös pää- ja sivulauseiden laskeminen. Pää- ja sivulauseiden määrät jokaisessa ryhmässä lasketaan ja niistä lasketaan myös prosentit. Yläkouluoppilaiden aineet verrataan lukiolaisten kirjoittamiin aineisiin ja sen lisäksi, millaisia eroja lausemaisuuksien asteissa esiintyy eri asteiden kirjoitelmissa.

Tulokset esitetään taulukossa, jossa näkyy ryhmien väliset erot. Kaikkien ryhmien aineita esitetään kahden eri taulukon muodossa. Ensimmäisessä taulukossa keskitytään lauseisiin ja niiden käyttöön. Toisessa taulukossa esitetään aineissa käytetyt lausemaisuuksien asteet sanatasolla ja niissä keskeisenä asiana on yläkouluoppilaiden ja lukiolaisten upotusten käyttö. Tutkielman pääpaino on partisiipeilla ja infinitiiveillä, koska niitä esiintyy todennäköisesti eniten aineistossa.

6.1 Lausemaisuuksien asteet yläkoulun oppilaiden aineissa

Yläkoulun oppilaiden aineet olivat erilaisia lukiolaisten aineisiin verrattuna. Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden aineista löytyi vain muutama sivulause. Suurin osa oppilaista oli käyttänyt vain päälauseita. Päälauseet esiintyivät useimmissa tapauksissa erillään eli niitä ei ollut yhdistetty toisiin päälauseisiin, vaikka yhdistettyjä päälauseita löytyi myös. Yläkoulun toisessa ryhmässä, äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmässä, esiintyi sekä pää- että sivulauseita. Se oli odotettava tulos, mutta yllättävä tulos oli, etteivät oppilaat olleet käyttäneet esimerkiksi partisiippeja.

A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden aineista löytyi 201 päälauseita. Ne olivat pääosin aika lyhyitä, mutta jotkut päälauseet olivat yhdistetty toiseen

päälauseeseen. A-oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat olivat aineissaan käyttäneet joitakin yhdistettyjä päälauseita. Tästä ryhmästä löytyi muun muassa omistuslauseita, mutta tämän ryhmän oppilaat olivat myös käyttäneet hallitsevia ja alisteisia lauseita. Tämän ryhmän aineista löytyi myös rinnasteisia päälauseita, mikä tarkoittaa, että päälauseita oli erotettu esimerkiksi konjunktiolla. Pää- ja sivulauseiden välistä puuttui joissakin tapauksissa pilkku, mutta se ei vaikuta tämän tutkielman tulokseen, koska lauseet lasketaan mukaan aineistoon joka tapauksessa.

Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden aineiden kesken löytyi myös infinitiivejä, suurin osa on ensimmäisen infinitiivin muotoja, mutta tästä ryhmästä löytyi myös kolmannen infinitiivin muotoja. Myös tämä esimerkki oli hyvin selkeä ja lukija ymmärsi heti, mitä oppilas halusi kertoa. Infinitiivejä opitaan yläkoulussa, joten yläkoulun oppilaiden pitäisi osata käyttää näitä muotoja kirjoittamissaan aineissa. Joissakin yläkoulun A-oppimäärän oppilaiden aineissa ei ollut sivulauseita ollenkaan, mutta toisiin aineisiin sisältyi sivulauseita. Tämän ryhmän aineista löytyi päälauseen ja sivulauseen yhdistelmiä, jolloin sivulause oli päälauseelle alisteinen. Konjunktio *että* oli myös yksi tavallisimmista tavoista aloittaa sivulauseen. (Hakulinen et al. 2010: 841)

Pää- ja sivulauseita esitellään taulukossa 3, joka näyttää, miten pää- ja sivulauseet esiintyvät tämän ryhmän aineissa. Ensin mainitaan päälauseita, sen jälkeen sivulauseita ja lopuksi näytetään, montako lausetta aineet sisälsivät yhteensä. Yhteensä lauseita oli 201 kappaletta, joista 18 voitiin luokitella sivulauseiksi ja 180 luokiteltiin päälauseiksi. Sivulauseita oli aineissa 9 % kaikista lauseista ja 89 % kaikista lauseista oli päälauseita. Keskimäärin päälauseita löytyi 16,3. Sivulauseita löytyi tämän ryhmän aineista keskimäärin 1,6 sivulausetta jokaisessa aineessa.

Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden aineista on poistettu kolme lausetta, joiden perusteella lukija ei voinut tulkita lauseen tarkoitusta tai sitten lause ei vastannut lauseen perusrakennetta. Aineista on poistettu sellaiset lauseet, joista lukija ei voi päättää, mitä kirjoittaja on sillä tarkoittanut. Poistetut lauseet on laskettu mukaan yhteiseen lausemäärään ja ne esiintyvät myös taulukossa omana ryhmänä pää- ja

sivulauseiden yhteydessä. Taulukossa 3 esitetään yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden pää- ja sivulauseiden käyttö.

Taulukko 3. A-yläkoulun oppilaiden pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet

A-yläkoulu	Päälauseet	Sivulauseet	Poistot	Lauseet yhteensä
	180	18	3	201
	89 %	9 %	2 %	100 %

Taulukosta 3 näkee, että päälauseiden lisäksi sivulauseita käytettiin yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden aineissa, mutta sivulauseita on kuitenkin melko vähän. Oppilaiden aineissa esiintyi sekä päälauseita että sivulauseita, mutta ne olivat melko lyhyitä. Päälauseita oli 201 kappaletta eli 89 % kokonaisesta lausemäärästä oli päälauseita. Sivulauseita oli 18 kappaletta eli 9 % kokonaisesta lausemäärästä. Poistettuja lauseita oli 3 kappaletta eli 2 % kokonaisesta lausemäärästä.

A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden aineet sisälsivät pääosin päälauseita, joista suurin osa oli peruslauseita. Tässä ryhmässä oli kuitenkin käytetty myös upotuksia. Taulukossa 4 esitetään yläkoulun A-oppimäärän oppilaiden käyttämien upotusten lukumäärät ja osuudet. Kaikki upotukset on mainittu paitsi predikaatittomat, koska niitä ei todennäköisesti löydy opiskelijoiden aineista, joten niitä ei otettu mukaan tutkielmaan.

Taulukossa 4 ei mainita tämän ryhmän aineiden yhteisiä sanamääriä, koska upotukset ovat tässä keskeisessä asemassa, mutta aineiden kokonainen sanamäärä mainitaan kuitenkin. Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat olivat aineissaan käyttäneet 1066 sanaa, joista upotusten prosenttimäärä on laskettu. Aineiden 1066 sanaa muodostavat 100 % kaikista sanoista.

Taulukko 4. A-yläkoulun oppilaiden upotusten lukumäärät ja osuudet

A-yläkoulu	Partisiipit	Infinitiivit	Nominaalistukset
	0	19	1
	0 %	2 %	0,1 %

Taulukossa 4 mainitaan kaikki lausemaisuuksien asteet erikseen paitsi predikaattomat, jotka eivät ole niin oleellisia tässä yhteydessä. Upotuksia oli yhteensä 20 kappaletta eli 2 % kaikista sanoista. Infinitiivejä löytyi melkein 2 % kaikista sanoista ja nominaalistuksia löytyi 0,1 % kaikista sanoista. Kun nämä upotukset lasketaan yhteen muihin aineissa käytettyihin sanoihin, yhteinen sanamäärä on 1066.

A-oppimäärän mukaan opiskelevien yläkouluoppilaiden aineet sisälsivät yhteensä 1066 sanaa. Aineet olivat noin 100 sanan pituisia, jotkut olivat hieman pidempiä ja toiset hieman lyhyempiä. Yläkoulun A-oppimäärän ryhmästä ei löytynyt partisiippeja, infinitiivejä löytyi 19 kappaletta, joista suurin osa oli ensimmäisen infiniitin perusmuotoja. Esimerkki ensimmäisen infiniitin perusmuodosta, joka poimittiin yhdestä aineesta, on ”[...] aion kalasta monta tuntia [...]” (A-y). Tämä esimerkki osoittaa, että kirjoitusvirheet eivät vaikuta tähän tutkielmaan, koska sen tarkoitus ei ole virheanalyysin tekeminen. Aineista löytyi kuitenkin myös muita infinitiivejä, esimerkiksi kolmas infiniitiivi (-mAAn) oli mukana muutamassa aineessa. Yhdestä aineesta otettu esimerkki on ”[...] huomenna me saamme mennä kalastamaan” (A-y).

Oppilaiden aineiden sanamäärä oli pienempi kuin muissa ryhmissä. Yksi nominaalistus löytyi tästä ryhmästä, esimerkklause on poimittu yhdestä tämän ryhmän aineesta. ”*Niko ja minä oli menossa marja puolukat [...]*” (A-y). Tämä lause kertoo, miten he olivat menossa marjastamaan muun muassa puolukoita. Keskimäärin aineista löytyi 19,3 päälauseita eli hieman enemmän kuin A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmästä. Sivulauseita löytyi tästä ryhmästä keskimäärin 6,4 kappaletta ja sivulauseiden määrä oli odotettua pienempi, joten oppilaat ovat käyttäneet odotettua vähemmän sivulauseita.

Yläkoulun toinen ryhmä oli äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskeleva ryhmä. Käytettyjen lauseiden määrä oli hieman erilainen kuin A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmässä. Taulukosta 5 voi nähdä, miten pää- ja sivulauseita on tämän ryhmän aineissa käytetty. Lauseet, joita ei voitu luokitella pää- tai sivulauseiksi, on poistettu pää- ja sivulauseiden ryhmästä, mutta ne muodostavat taulukossa oman ryhmän, koska ne kuuluvat yhteiseen lausemäärään.

Taulukko 5. Ä-yläkoulun pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet

Ä-yläkoulu	Päälauseet	Sivulauseet	Poistot	Lauseet yhteensä
	212	70	5	287
	74 %	24 %	2 %	100 %

Taulukko 5 kuvaa yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden lauseiden käyttöä. He käyttivät 287 lausetta, joista 212 eli 74 % oli päälauseita. Sivulauseita näissä aineissa käytettiin 70 kappaletta eli 24 % kaikista lauseista. Poistoja oli yhteensä viisi kappaletta eli 2 % kaikista lauseista. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat olivat käyttäneet enemmän päälauseita kuin A-oppimäärän ryhmä, mutta tässä ryhmässä käytettiin myös enemmän sivulauseita.

Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat käyttivät 74 % päälauseita ja 24 % sivulauseita, mikä eroaa A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmästä, jossa vastaavat prosentit olivat 89 % päälauseiden osalta ja 9 % sivulauseiden osalta. Äidinkielenomainen ryhmä käytti taulukon mukaan huomattavasti vähemmän päälauseita ja enemmän sivulauseita kuin A-oppimäärän ryhmä. Taulukosta näkee, että pää- ja sivulauseiden määrät ovat hieman lähentyneet toisiaan.

Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat ovat käyttäneet upotuksia aineissaan. Upotuksiin lasketaan, partisiipit, infinitiivit ja nominaalistukset. Taulukosta näkee upotusten lukumäärät ja osuudet. Osuudet ovat laskettu yhteisestä sanamäärästä,

joka ei näy taulukossa, mutta se mainitaan kuitenkin tekstissä. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmän aineissa on käytetty 1527 sanaa, joka vastaa 100 % kaikista sanoista. Upotusten osuus on kaikista lauseista vuorostaan laskettu.

Taulukko 6. Ä-yläkoulun upotusten lukumäärät ja osuudet

Ä-yläkoulu	Partisiipit	Infinitiivit	Nominaalistukset
	49	48	5
	3 %	3 %	0,3 %

Taulukosta 6 näkee, että aineista löytyi 49 partisiippia, 48 infinitiiviä ja 5 nominaalistusta. Upotuksia oli yhteensä 102 kappaletta, joten niitä on äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmän aineissa enemmän kuin A-oppimäärän oppilaiden aineissa. Partisiipit muodostivat 3 % upotuksista, kuten myös infinitiivit, koska partisiippeja oli vain yksi enemmän kuin infinitiivejä. Nominaalistuksia ei ollut yhtä monta, joten ne muodostivat 0,3 % upotuksista. Neljä nominaalistusta olivat (-minen) -muotoja. Yksi nominaalistuksista oli *lähdössä* (Ä-y). A-oppimäärän mukaan opiskelemaan ryhmään verrattuna yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmässä oli käytetty paljon upotuksia, koska esimerkiksi partisiippeja ei löytynyt toisesta ryhmästä yhtään ja nominaalistuksia oli toisessa ryhmässä vain yksi. Infinitiivit muodostivat myös suuremman osan kaikista sanoista äidinkielenomaisessa ryhmässä kuin A-oppimäärän ryhmässä.

Tämän ryhmän aineissa sisältyi 49 partisiippeja, joista suurin osa oli aktiivin partisiipin preesens ja passiivin partisiipin preesens. Partisiipit muodostivat tässä ryhmässä suurimman upotusryhmän, koska kaikista upotuksista partisiippeja oli eniten. Yhdestä aineesta poimittu esimerkki passiivin partisiipin preesensistä on ”[...] *katselimme jos löytäisimme jotain ostettavaa [...]*” (Ä-y). Infinitiivejä löytyi 48 kappaletta, Aineista löytyi myös yksi toisen infinitiivin muoto, esimerkiksi ”[...] *reissun pidentyessä musiikki laantui [...]*” (Ä-y). Tämän ryhmän aineista löytyi myös kolmannen infinitiivin muotoja (-mAAn), esimerkiksi ”*Kävimme monessa paikassa katselemassa ja*

pohtimassa” (Ä-y). Yhdestä aineesta poimittu esimerkki nominaalistuksesta on *”Minulla ei ole paljon kokemusta hotellin siivoamisesta”* (Ä-y). Tämän ryhmä aineista löytyi myös muita nominaalistuksia.

Yläkoulun oppilaiden aineet sisälsivät sekä pää- että sivulauseita, mutta ne sisälsivät myös upotuksia. A-oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden aineet sisälsivät muun muassa vähemmän sivulauseita ja vähemmän upotuksia kuin äidinkielenomainen oppimäärän mukaan opiskelevien aineet, joten tasoryhmien välillä oli ero. Myös kokonainen lausemäärä oli isompi äidinkielenomaisen oppimäärän aineissa kuin A-oppimäärän aineissa.

6.2 Lausemaisuuuden asteet lukiolaisten aineissa

Tässä luvussa esitellään lukiolaisten tekemiä ratkaisuja aineiden kirjoittamisessa taulukoiden muodossa. Lukion ryhmät muodostuvat kahdesta ryhmästä, johon kuuluu A-oppimäärän mukaan opiskeleva ryhmä ja äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskeleva ryhmä. Taulukossa 7 esitellään molempien ryhmien aineiden sisältämiä pää- ja sivulauseita. Taulukko 8 kuvailee tämän ryhmän aineiden sisältämiä upotuksia. Lukiolaiset olivat käyttäneet jonkin verran muitakin lausemaisuuuden asteita kuin pää- ja sivulauseita. Suurin osa tekstien rakenteesta muodostuu erilaisista pää- ja sivulauseista, jolloin päälauseet ovat hallitsevia ja sivulauseet alisteisia. Mutta lukiolaisten aineista löytyy myös muita lauserakenteita. Sekä A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten kuin äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaistenkin aineista löytyy todennäköisesti muun muassa infinitiivejä ja partisiipejä.

Lukiolaiset olivat kirjoittaneet aineensa sen mukaan, mitä he osasivat ja suurin osa aineista sisälsi vain pää- ja sivulauseita. Näiden opiskelijoiden aineet antavat kuitenkin vihjeen siitä, että he ovat lukiolaisia, koska aineiden rakenne oli erilainen kuin yläkoulun ryhmien aineet. Aineiden pituus erosi myös yläkouluoppilaiden aineista, koska aineista on tullut pidempiä ja niihin on myös tullut enemmän sisältöä. Myös otsikointi oli tässä ryhmässä erilainen. Otsikot olivat sen tyyllisiä, että niistä olisi

mahdollista kirjoittaa pidemmän aineen, jos haluaa. Ehkä opetuksessa on myös annettu vihjeitä aineiden kirjoittamisesta ennen itse kirjoitustilaisuutta, koska lukiolaisten kirjoittamat aineet olivat rakenteeltaan erilaisia kuin yläkoululaisten aineet.

Lukiossa tutustutaan lausemaisuuksien asteisiin. Se ei tarkoita, että opiskelijat oppisivat käyttämään kaikkia lausemaisuuksien asteita ja upotuksia heti, mutta he saavat tietoa niistä ja mahdollisesti he myös tunnistavat rakenteet tekstistä. Lukiossa opitaan myös, että saman asian voi kertoa esimerkiksi partisiipilla tai sivulauseella. Ensimmäistä luokkaa käyvät opiskelijat eivät kuitenkaan olleet vielä käyneet kurssia, jossa keskitytään upotuksiin. Taulukosta 7 näkee, kuinka lausemaisuuksien asteet ovat sijoittuneet lukiolaisten A-oppimäärän aineissa. Aineet sisälsivät yhteensä 254 päälauseita. Keskimääräinen määrä päälauseita oli 23 kappaletta. Sivulauseita löytyi tästä ryhmästä 82 kappaletta. Keskimäärin sivulauseita oli tässä ryhmässä 7,45 kappaletta.

Taulukko 7. A-lukion pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet

A-lukio	Päälauseet	Sivulauseet	Poistot	Lauseet yhteensä
	254	82	9	345
	74 %	24 %	2 %	100 %

Taulukosta 7 voi nähdä, että lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat ovat käyttäneet paljon päälauseita, koska 74 % kaikista lauseista oli päälauseita, mutta he olivat myös käyttäneet sivulauseita. Kuitenkin yläkoulun ryhmiin verrattuna, sivulauseiden käyttö oli lisääntynyt. Poistoja oli tässä ryhmässä yhdeksän, joten niitä on hieman enemmän kuin yläkoulun aineissa, mutta poistot muodostivat vain 2 % kaikista lauseista. Tämän ryhmän aineista löytyi eniten yhdistettyjä pää- ja sivulauseita, jolloin päälause oli hallitseva ja sivulause oli alisteinen.

Aineiden sivulauseet muodostivat 24 % kokonaisesta lausemäärästä, johon myös poistetut lauseet laskettiin. Niillä on oma ryhmä pää- ja sivulauseiden lisäksi. Poistetut

lauseet ovat sellaisia, ettei lukija pystynyt luokittelemaan niitä pää- tai sivulauseeksi. Pää- ja sivulauseiden yhdistelmiä oli ryhmässä paljon, mutta siinä oli myös tapauksia, jossa kahta sivulauseetta oli liitetty yhteen ja sen jälkeen esiintyi vasta päälause. Pilkkutus ei aina ollut opiskelijoiden hallinnassa, mutta se ei vaikuttanut tulokseen, kunhan tekstistä ymmärsi, oliko kirjoittaja tarkoittanut lauseen pää- vai sivulauseeksi.

A-oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset olivat kirjoittaneet aineita, jotka sisältävät 2033 sanaa yhteensä, koska jokaisen opiskelijan aine on pituudeltaan noin 150–250 sanaa. Taulukossa 8 esitetään A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten käytetyt upotukset, johon kuuluvat partisiipit, infinitiivit ja nominaalistukset. Koko ryhmän yhteinen sanamäärä oli 2033, mikä vastaa 100 % kaikista sanoista.

Taulukko 8. A-lukion upotusten lukumäärät ja osuudet

A-lukio	Partisiipit	Infinitiivit	Nominaalistukset
	1	58	1
	0,5 %	3 %	0,5 %

Taulukko 8 kuvailee A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineissa esiintyviä partisiippi-ilmauksia, joka vastaa 0,5 % kaikista sanoista. Partisiippi-ilmaus, joka esiintyi tässä ryhmässä kerran, on aktiivin preesensin partisiippi eli muoto, joka on melko tavallinen suomen kielessä. Yhdestä aineesta poimittu esimerkki partisiippi-ilmauksesta on ” [...] *se näytti olevaan kivaa*” (A-1). Infinitiivimuotoja löytyi 58 kappaletta eli 3 % kaikista sanoista. Tämän ryhmän aineista löytyi yksi nominaalistus, joka johtuu nominilausekkeen käyttämisestä (*-minen-* muoto) (Tieteen termipankki 2013).

Infinitiivejä löytyi kaikista lausemaisuuksien asteista eniten tämän ryhmän aineista, joten ne ovat todennäköisesti opiskelijoille tuttuja. Eniten löytyi perusmuodossa olevia infinitiivejä, eli ensimmäisen infinitiivin muotoja. Esimerkki perusmuodosta on ”*Halusin vielä ostaa jotakin kauniimpi kuin vain hupparin*” (A-1). Kaikista infinitiiveistä 48 kappaletta oli perusmuodossa esiintyviä verbejä. Kymmenen

infinitiiviä esiintyivät kolmannen infinitiivin muodossa. Esimerkki kolmannen infinitiivin käytöstä on ”*Vaimoni voi seisoa keittiössä laittamaan ruokaa*” (A-1). Kaikki esimerkkilauseet sisältävät virheitä, mutta niiden perusteella osataan kuitenkin arvata, mitä opiskelijat ovat tarkoittaneet, joten virheet eivät ole vaikuttaneet tulokseen.

Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat myös sisällyttäneet aineisiinsa päälauseiden ja sivulauseiden lisäksi muita lausemaisuuksia asteita. Taulukosta 9 näkee, mitä opiskelijat ovat kirjoittaneet. Lukiolaisten aineet sisälsivät yhteensä 3031 sanaa, koska jokaisen opiskelijan aine sisälsi 200–400 sanaa. Lauseita oli eniten kaikista ryhmistä, mutta lauseet olivat myös pidempiä kuin muiden ryhmien aineissa. Ero muihin ryhmiin on myös se, että tämän ryhmän aineissa, joissa on paljon kaksikielisiä opiskelijoita, esiintyi teksteissä enemmän puhekielisiä ilmauksia kuin muiden ryhmien aineissa.

Taulukko 9. Ä-lukion pää- ja sivulauseiden lukumäärät ja osuudet

Ä-lukio	Päälauseet	Sivulauseet	Poistot	Lauseet yhteensä
	379	209	6	594
	64 %	35 %	1 %	100 %

Taulukossa 9 näkyy pää- ja sivulauseiden osuus äidinkielenomainen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineissa. Poistoja oli tässä ryhmässä kuusi kappaletta eli 1 %. Yhteensä pää- ja sivulauseita kirjoitettiin 594 kappaletta, joista 379 olivat päälauseita ja 209 olivat sivulauseita. Päälauseita oli 64 % ja sivulauseita 35 %, mikä osoittaa, että äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset olivat käyttäneet melkein yhtä paljon sivulauseita kuin päälauseita. Tämä eroaa muiden ryhmien tuloksista. Keskimäärin päälauseita oli 34,5, joten se viittaa eroon muihin ryhmiin. Keskimäärin sivulauseita oli 19. Nämä luvut ovat suurimpia kaikkiin ryhmiin verrattuna.

Taulukossa 10 esitetään äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten upotusten lukumäärät ja osuudet. Mukana tutkielmassa ovat partisiipit, infinitiivit ja nominaalistukset. Opiskelijoiden aineissa esiintyvien upotusten määrä verrataan kokonaiseen sanamäärään, josta lasketaan upotusten prosentit koko tekstistä.

Taulukko 10. Ä-lukion upotusten lukumäärät ja osuudet

Ä-lukio	Partisiipit	Infinitiivit	Nominaalistukset
	11	134	7
	0,4 %	4 %	0,2 %

Tämän ryhmän aineiden kirjoittamiseen oli käytetty 3350 sanaa, joka muodostaa 100 % kaikista sanoista. Tämä sanamäärä on suurempi kuin muissa tutkielmassa mukana olevissa ryhmissä. Aineissa esiintyi 11 partisiippia, mikä partisiippeja oli 0,4 %, joista suurin osa oli agenttipartisiippeja, esimerkiksi ”[...]on tärkeää, että kunnioittaa vanhempien antamaa nimeä” (Ä-1) ja aktiivin preesensin partisiippeja, esimerkiksi ”[...] halusin sen olevan helppo [...]” (Ä-1). Mutta aineista löytyi myös yksi aktiivin perfektin partisiippi. Myös agenttipartisiipit olivat tavallisia tämän ryhmän aineissa, esimerkiksi ”[...] sain syödä mummin tekemää makaronilaatikkaa” (Ä-1). Tästä ryhmästä löytyi seitsemän nominaalistusta, jotka muodostivat 0,2 % kaikista sanoista. Kaikki ovat (-minen) -muotoja. Tämän ryhmän aineissa on käytetty eniten sanoja, mikä oli odotettu tulos, koska tämän ryhmän opiskelijat kirjoittavat sellaisella tavalla, joka osoittaa opiskelijoiden olevan tottuneita ilmaisemaan itsensä suomen kielellä.

Suurin osa infinitiiveistä oli perusmuotoja eli ensimmäinen infinitiivi. joista suurin osa oli ensimmäisen infinitiivin perusmuotoja, esimerkiksi ”Jos olisin itse saanut valita nimeni [...]” (Ä-1). Infinitiivien määrä oli myös kaikista ryhmistä suurin. Perusmuotoja löytyi 94 kappaletta eli 3 prosenttia kaikista sanoista. Aineissa kuitenkin esiintyi myös ensimmäisen infinitiivin pidempiä muotoja kerran, esimerkiksi ”[...] se riittää saadakseen tarpeeksi D-vitamiinia” (Ä-1). Toiseksi eniten löytyi kolmannen infinitiivin muotoja, esimerkiksi ”[...] 18-vuotias ei pääse ottamaan aurinkoa näissä koneissa” (Ä-1). Niitä oli 27 kappaletta ja ne esiintyivät muun muassa adessiivissa, illatiivissa ja

abessiivissa (Ingo 2004: 183–184). Toisen infinitiivin muotoja löytyi tästä ryhmästä kaksi kappaletta, molemmat kuuluivat instruktiiveihin, ne olivat *talven tullessa* ja *hymyillen*. Toinen infinitiivi esiintyi kerran A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineista. Aineesta poimittu esimerkki toisen infinitiivin käytöstä on ”[...] *mutta sitten talven tullessa lopettaa sen hoitamista [...]*” (Ä-1). Nominaalistuksia löytyi myös tämän ryhmän aineista, esimerkiksi ”*Minun mielestä lemmikin pitäminen suorastaan on hyvä asia*” (Ä-1).

Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten ryhmästä löytyi vaihtelevasti infinitiivejä. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat kirjoittaneet pidempiä tekstejä kuin muut ja he käyttivät erilaisia sanoja, jotka ovat joissakin tapauksissa eritasoisia kuin muissa ryhmissä käytetyt sanat. Kaksikielisillä lukiolaisilla oli erilainen tapa käyttää suomen kieltä kuin muilla ja pilkut ovat useammin oikeissa paikoissa, mutta joissakin tapauksissa puuttuvat näidenkin opiskelijoiden aineista pilkut. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat kuitenkin kirjoittaneet paljon pidempiäkin aineita kuin esimerkiksi A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat ja heidän aineensa ovat sisällökkäämpiä eli ne sisältävät aiheesta paljon enemmän tietoa kuin muiden ryhmien aineet.

6.3 Aineiden vertailu toisiinsa

Tässä luvussa eri ryhmien aineissa käytetyt lauseet ja lausemaisuuksien asteet vertaillaan toisiinsa. Kaikkien ryhmien aineiden sisältämät tutkielman ainekset on esitelty erikseen taulukoiden muodossa. Seuraavaksi esitellään ensin kaikissa ryhmissä käytetyt pää- ja sivulauseet ja sen jälkeen kaikissa ryhmissä käytetyt upotukset. Tutkielman tulokset on esitetty taulukoissa kvantitatiivisesti, koska ainoastaan lauseiden ja upotusten määrä on laskettu ja numeroista on tehty taulukot. Lauseita ja upotuksia on luokiteltu, mutta niitä ei ole analysoitu kvalitatiivisesti. Päälauseita ja sivulauseita on käytetty kaikissa ryhmissä, mutta niiden käytössä on ryhmien välisiä eroja. Joissakin ryhmissä on käytetty selkeästi enemmän päälauseita, kun toisissa ryhmissä pää- ja sivulauseiden käytössä ei ollut niin suuria eroja.

Yläkoulun A-oppimäärän ryhmän ja äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmän väliset erot olivat, että kokonaislausemäärä oli äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmässä suurempi, mutta sivulauseiden käyttö oli myös noussut hieman A-oppimäärän ryhmään verrattuna. Lukion ryhmissä oli myös eroja pää- ja sivulauseiden käyttämisessä. Lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevan ryhmän pää- ja sivulauseiden prosentit olivat samanlaiset kuin yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmässä. A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat ovat lisänneet sivulauseiden käyttöä yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelemaan ryhmään verrattuna. Lukion A-oppimäärän kokonaislausemäärä oli suurempi kuin yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevassa ryhmässä käytetyt lauseet, mikä myös oli hieman yllättävä tulos.

Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien oppilaiden ryhmässä oli vähiten lauseita ja niissä esiintyi vähiten upotuksia. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien ryhmä ja lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevien ryhmä olivat melko lähellä toisiaan sekä lauseiden että upotusten käytössä. Kaikista eniten lauseita ja upotuksia käytti lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien ryhmä.

Lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat käyttäneet upotuksista eniten infinitiivejä, vaikka ryhmän aineista löytyi myös partisiippi ja nominaalustus. Tästä ryhmästä löytyi suurimmat sanamäärät ja suurimmat upotusten määrät. Partisiippien ja nominaalistusten käyttö oli yleisempi kuin lukion A-oppimäärän ryhmässä. Äidinkielenomaisessa oppimäärässä oli myös selkeästi enemmän infinitiivejä kuin muiden ryhmien aineissa. Yllättävää oli myös, että yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat olivat käyttäneet enemmän partisiippeja kuin äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat lukiolaiset.

Lukion äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmässä oli käytetty eniten sivulauseita, koska missään muussa ryhmässä sivulauseiden osuus kaikista lauseista ei ollut noin suuri. Myös kokonaislausemäärä on suurempi lukion äidinkielenomaisessa ryhmässä muihin ryhmiin verrattuna. Upotuksia on käytetty jonkin verran kaikissa ryhmissä. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat olivat käyttäneet lähes 500 sanaa enemmän kuin yläkoulun A-oppimäärän ryhmä.

7 ANALYYSIN TULOSTEN VERTAILU OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEISIIN JA PAIKALLISEEN OPETUSSUUNNITELMAAN

Tässä luvussa verrataan analyysin tulokset opetussuunnitelman perusteisiin, jotta nähdään, täyttävätkö opiskelijoiden kirjoittamat aineet opetussuunnitelmien suositukset. Luvussa huomioidaan sekä valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteita että paikallista opetussuunnitelmaa, koska opetussuunnitelman perusteet vaikuttavat koko maassa, mutta opettajien on tarkoitus seurata molempia opetussuunnitelmia. Valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa on annettu kuntien päättää aika pitkälle, kuinka opetus omassa kunnassa toteutetaan, koska vaihtelu kuntien välillä on niin suuri. Kunnissa vaikuttaa myös paikallinen opetussuunnitelma, joka vaihtelee paikkakunnan mukaan.

Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat täyttävät hieman eri vaatimuksia, koska paikalliset opetussuunnitelmat keskittyvät oman kunnan koulutukseen ja oman kunnan tarpeisiin. Yläkoulun oppilaiden ja lukiolaisten kirjoittamat aineet vastaavat suurin piirtein sekä opetussuunnitelman perusteita kyseisellä asteella että paikallista opetussuunnitelmaa, koska koulut ja opettajat seuraavat näitä ohjeita opetusta laatiessa ja toteuttaessa.

Aina ei mainita opetussuunnitelman perusteissa suoraan, mitä asioita pitää opiskelijoille opettaa, koska koulujen pitää itse toteuttaa opetusta tarvitsemallaan tavalla, mutta opetussuunnitelman perusteet toimivat suuntaa antavana ohjeistuksena. Opetusmenetelmät ovat opettajien valittavissa, mutta kurssien sisältö määrittyy opetussuunnitelmien avulla. Paikalliset opetussuunnitelmat ovat yksityiskohtaisempia kuin valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet, koska paikalliset opetussuunnitelmat eivät toimi yhtä laajalla alueella kuin valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet.

Yläkoulun paikallinen opetussuunnitelma ohjaa yläkoulun opetusta ja kahdeksannella luokalla A-oppimäärän mukaan opiskeleville oppilaille opetettavat kieliopilliset rakenteet ovat muun muassa kolmannen infinitiivin muodot, joten kahdeksannella

luokalla olevat oppilaat oppivat vuoden aikana käyttämään kolmatta infinitiiviä. Tutkielman oppilaat ovat vasta aloittaneet kahdeksannella luokalla, joten heillä ei mahdollisesti vielä ole kokemusta kolmannen infinitiivin käyttämisestä. Kuitenkin verbioppi on heille tuttu, joten ensimmäisen infinitiivin lyhyemmät muodot ovat oppilaille tuttuja. (Mustasaaren kunta 2013)

Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskeleville yläkoulun oppilaille on oma paikallinen opetussuunnitelma, jossa lukee kuinka opetus kuuluu järjestää, jotta se olisi mahdollisimman hyödyllinen kaksikielisille oppilaille. Äidinkielenomaisessa oppimäärässä opetettavat kieliopilliset rakenteet ovat muun muassa neljäs infinitiivi ja relatiiviset sivulauseet. Myös näille oppilaille ensimmäisen infinitiivin perusmuoto on tuttu, joten ne voidaan myös olettaa löytävän oppilaiden aineista. Yläkoulun kaksikieliset oppilaat ovat myös juuri aloittaneet yhdeksännellä luokalla, joten he eivät ole ehtineet tutustua kaikkiin rakenteisiin, joita on suunniteltu käsiteltäväksi lukuvuoden aikana. (Mustasaaren kunta 2013)

Lukiolaisten aineet eroavat yläkoulun aineista muun muassa sillä tavalla, että lukion opiskelijat ovat kirjoittaneet pidemmät aineet kuin yläkoululaiset. Lukion paikallinen kurssikuvaus on sama kuin valtakunnalliset lukion opetussuunnitelman perusteet. Tutkielmassa mukana olleet A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat käyvät ensimmäistä lukion kurssia ja siihen sisältyy muun muassa verbien taivutus. Kuitenkin verbien taivutukseen ei todennäköisesti kuulu infinitiivejä, vaan ne tulevat myöhemmin. Tämä järjestys johtuu siitä, että infinitiivit mainitaan kurssikuvauksessa erikseen. Tutkielmaan osallistuvat opiskelijat eivät olleet ehtineet käydä lukiota kauan, koska aineet kerättiin syyskuun alussa, joten kaikkea ensimmäisen kurssin teoriaa ei ollut käyty läpi silloin, kun aineet kirjoitettiin. (Korsholms gymnasium 2013)

Seuraavaksi esitellään taulukossa 11 kaikki ryhmien käyttämät lausemaisuuksien asteiden osuudet. Mukana on sekä lausemaisuuksien asteet että upotukset. Jokaista ryhmää esitellään erikseen ja jokaisesta lausemaisuuksien asteiden ryhmää esitellään eri opetusryhmien kohdalla. Taulukko on kooste analyysin taulukoista (ks. luku 6), mutta tässä kaikki ryhmät ovat mainittuna samassa taulukossa.

Taulukko 11. Kaikkien ryhmien käyttämät lausemaisuuksien asteiden osuudet

	A-yläkoulu	Ä-yläkoulu	A-lukio	Ä-lukio
Päälauseet	89 %	74 %	74 %	64 %
Sivulauseet	9 %	24 %	24 %	35 %
Partisiipit	0 %	3 %	0,5 %	0,4 %
Infinitiivit	2 %	3 %	3 %	4 %
Nominaalistukset	0,1 %	0,3 %	0,5 %	0,2 %

Taulukosta 11 näkee, että pää- ja sivulauseiden käytössä on eroja yläkoulun oppilaiden ja lukiolaisten välillä. Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevat ovat käyttäneet eniten päälauseita, eikä sivulauseita esiintynyt yhtä monta kuin muissa ryhmissä. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat ja lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevat ovat käyttäneet saman verran pää- ja sivulauseita. Pää- ja sivulauseiden prosentit ovat myös lähempänä toisiaan kuin yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevien ryhmässä. Lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat ovat käyttäneet kaikista eniten sivulauseita.

Upotusten käytössä ryhmät ovat olleet melko lähellä toisiaan. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän oppilaat olivat käyttäneet partisiippeja suurimmalla prosentilla kokonaiseen sanamäärään verrattuna. Infinitiivien ja nominaalistusten käytössä ryhmät ovat melko lähellä toisiaan. Infinitiivejä oli eniten äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineissa, mutta lukion A-oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat käyttäneet eniten nominaalistuksia.

Esimerkiksi partisiipit ovat keskeinen osa suomen kieltä, koska partisiippien käyttäminen on yleinen tapa tiivistää kieltä suomen kielessä. Yläkoulun A-oppimäärän mukaan opiskelevat oppilaat tuskin ovat tottuneita käyttämään partisiippeja, ja todennäköisesti ei lukiolaisetkaan ole, mutta äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat molemmilla asteilla ovat todennäköisesti tutustuneet partisiippeihin koulun ulkopuolella, eli kieltä käyttäessä, joten heiltä odotetaan osaamista lauseenrakenteiden muodostamisessa ja he käytännössä osaavatkin käyttää

niitä. Lausemaisuu­den asteita opetetaan valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan lukion ensimmäisen vuoden lopussa ja toisen vuoden alussa, mikä voi johtaa siihen, että tutkielmassa mukana olleet opiskelijat, eivät todennäköisesti ole saaneet sellaista opetusta, johon lausemaisuu­den asteet sisältyisivät. Päälauseiden ja sivulauseiden muodostaminen on kuitenkin ollut osana opetusta jo monta vuotta.

Partisiipit ja partisiippi-ilmaukset ovat osana kolmatta lukion kurssia A-oppimäärässä, joten opiskelijoilla on todennäköisesti partisiipit osana kurssia vasta ensimmäisen vuoden lopussa tai toisena lukion lukuvuotena. Infinitiivit tulevat siitä seuraavassa kurssissa eli neljännessä kurssissa he oppivat käyttämään infinitiivejä osana kielenkäyttöä. Neljänteen kurssiin opiskelijat osallistuvat lukion toisena vuonna, joten tutkielmassa mukana olleet opiskelijat eivät ole ehtineet käydä sitä vielä. Kuitenkin lukiolaiset osasivat käyttää joitakin upotuksia ilman opetusta. (Korsholms gymnasium 2013)

Äidinkielenomaisen oppimäärän opetusta on hieman epäselvempi tulkita. Neljännessä kurssissa opiskelijoilla on lauseoppia, johon mahdollisesti lauseiden eri ilmaisutavat sisältyvät. Kaksikieliset opiskelijat kuitenkin vaikuttivat jo tietävän partisiipeista ja infinitiiveistä, koska yläkoulun opiskelijoiden kirjoittamissa aineissa esiintyi partisiippeja ja infinitiivejä. Äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat vaikuttivat tietävän upotuksista, vaikka niitä koulussa ei ehkä ole käsitelty niin tarkasti. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevilla opiskelijoilla on kuitenkin näitä asioita oppimäärässään. (Korsholms gymnasium 2013)

Opiskelijoiden aineiden vertaileminen paikalliseen opetussuunnitelmaan ja lukion kurssikuvaukseen on tuottanut tulosta, koska opiskelijat käyttävät sellaisia kieliopillisia rakenteita, joita heille on opetettu. Joskus voi olla, että joku kieliopillinen rakenne sisältyy aineeseen ”ylimääräisenä” eli ennen kuin rakenne on sisältynyt opetukseen, mutta näitä ei ollut niin monta tässä tapauksessa.

8 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Ruotsin ja suomen erot näkyvät mahdollisesti opiskelijoiden aineissa juuri upotusten käyttämisessä, mikä on hyvä ottaa huomioon lausemaisuuksien asteita tutkittaessa ja opettaessa. Siksi lausemaisuuksien asteet olivat tutkielman aiheena. Ruotsi on opiskelijoiden äidinkieli, joten heidän tekemät ratkaisut perustuvat heidän toisen kotimaisen kielen taitoihinsa. Tutkielman tavoitteet olivat syntaktisten piirteiden tutkiminen, kuinka opiskelijat käyttävät lausemaisuuksien asteita ja upotuksia kirjoittamissaan aineissa. Tutkielmassa selvitettiin myös, montako pää- ja sivulausetta jokaisessa ryhmässä oli, jotta näkisi ryhmien välisen eron pää- ja sivulauseiden käyttämisessä. Tutkielman tavoitteena oli myös selvittää, kuinka yleisiä ne ovat opiskelijoiden teksteissä. Tässä luvussa esitetään analyysin tulokset ja tutkielman tuloksia vedetään yhteen.

Mukana tutkielmassa oli 44 opiskelijan ainetta neljästä eritasoisesta opetusryhmästä. Kaksi ryhmää muodostui yläkouluoppilaista ja kaksi ryhmää lukiolaisista. Yläkoulun ryhmistä toinen kuului äidinkielenomaiseen oppimäärään ja toinen A-oppimäärään. Lukion kahdesta ryhmästä toinen kuului äidinkielenomaiseen oppimäärään ja toinen A-oppimäärään. Aineisto luokiteltiin Ingon (2000: 173–215) lausemaisuuksien asteiden luokittelun mukaisesti ja esiteltiin taulukoissa. Taulukkojen avulla on laskettu lausemaisuuksien asteiden määrät ja esimerkkejä lausemaisuuksien asteista on esitelty. Ryhmiä on myös vertailtu keskenään. Yläkoulun ryhmien lausemaisuuksien asteiden käyttöä on vertailtu lukion ryhmien lausemaisuuksien asteiden käyttöön, mutta tutkielmassa on myös vertailtu A-oppimäärää ja äidinkielenomaista oppimäärää keskenään. Joidenkin lausemaisuuksien asteiden kohdalla ryhmien väliltä löytyi yhtäläisyyksiä, mutta niiden väliltä löytyi myös eroja.

Sekä yläkoulun että lukion A-oppimäärän ryhmät olivat todennäköisesti tutustuneet partisiippeihin jonkin verran. Kaikki tutkielmassa mukana olleet ryhmät olivat tutustuneet infinitiivien tavallisimpiin muotoihin, joihin kuuluu esimerkiksi ensimmäisen infinitiivin perusmuoto. Nominaalitekstit kuuluvat yläkoulun kahdeksannen luokan ohjelmaan, joten ainakin silloin opiskelijat ovat todennäköisesti

tutustuneet niihin. Äidinkielenomainen oppimäärä sekä yläkoulussa että lukiossa sisältää todennäköisesti vähemmän kielioppiopetusta kuin A-oppimäärä.

Yläkoulun A-oppimäärän ryhmä oli yhteensä käyttänyt aineissaan 201 lausetta, joista 180 oli päälauseita ja 18 sivulauseita. Päälauseita oli yhteensä käytetty 89 % ja sivulauseita 9 %. Yläkoulun äidinkielenomaisen oppimäärän ryhmässä oli käytetty 287 lausetta. Niistä 212 oli päälauseita ja 70 oli sivulauseita ja vastaavat prosenttimäärät olivat päälauseille 74 % ja sivulauseille 24 %. Lukion A-oppimäärän ryhmässä oli käytetty 345 lausetta, joista 254 oli päälauseita ja 82 oli sivulauseita. Päälauseita oli käytetty 74 % ja sivulauseita 24 %. Lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat käyttäneet yhteensä 594 lausetta, joista 379 oli päälauseita ja 209 oli sivulauseita. Päälauseiden määrä oli 64 % ja sivulauseiden 35 %. A-oppimäärän ryhmän ja äidinkielenomaisen oppimäärän välinen ero oli suurin, koska äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat käyttäneet enemmän lauseita kuin A-oppimäärän ryhmä.

Kaikissa ryhmissä on jossakin määrin käytetty sekä pää- että sivulauseita. Yläkoulun ryhmissä ero suurin juuri sivulauseiden käytössä, koska yläkoulun A-oppimäärän aineissa sivulauseita ei ollut paljon. Äidinkielenomaisessa ryhmässä sivulauseita oli enemmän, mutta yllättävänä tuloksena siinä oli, että lukion A-oppimäärän ryhmässä oli käytetty saman verran sivulauseita kuin yläkoulun äidinkielenomaisessa oppimäärässä. Lukion äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat olivat käyttäneet eniten sivulauseita, koska päälauseiden ja sivulauseiden määrät olivat melko lähellä toisiaan.

Aineita oli kirjoitettu opiskelijoiden varsinaisen opetuksen yhteydessä ja aiheet olivat joko kurssin sisällön mukaisia, tai sitten ne liittyivät jollakin tavalla opiskelijoiden arkeen. Ryhmien valinta olisi ehkä muuttanut tuloksia, koska lukion ensimmäisellä luokalla käyvät opiskelijat eivät vielä olleet tutustuneet lausemaisuuksien asteisiin ja yläkoulussa upotuksia ei opeteta suuressa määrin A-oppimäärän mukaan opiskeleville oppilaille. Upotukset ovat osana yläkoulun opetuksessa enemmän siinä muodossa, että opiskelijoiden pitää tunnistaa rakenteita. Lukion ensimmäisen ja toisen vuoden

opiskelijat tutustuvat upotuksiin ensimmäisen vuoden lopussa ja toisen vuoden alussa, joten siksi ensimmäistä vuotta opiskelevilta lukiolaisilta ei voitu odottaa upotusten käyttöä aineissaan. Kuitenkin kaksikieliset opiskelijat eli suuri osa äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevista opiskelijoista, on todennäköisesti ainakin puhekielessä kuullut ja käyttänyt upotuksia puhekielessä tai kirjoituksissa.

Yläkoulun ja lukion opiskelijoiden aineita on tutkittu kvantitatiivisesti, koska syntaktisten piirteiden määrä on tärkeä tässä tutkielmassa ja tuloksia voi pitää mielessä opettajan työssä, koska tutkielmaan osallistuvat opiskelijat ovat ruotsinkielisiä ja puolet heistä on tutustunut suomen kieleen vasta kouluikäisenä, kun puolestaan toiset ovat olleet suomen kielen kanssa tekemisissä jo pienestä pitäen. Monet heistä ovat kaksikielisiä ja he ovat luultavasti puhuneet suomea kotona jo monta vuotta. Heillä on myös usein eri asenne kieltä kohtaan kuin muilla saman ikäisillä opiskelijoilla.

Yllättävä tulos tässä tutkielmassa, oli upotusten vähäinen esiintyvyys. Partisiipit ovat yleinen osa suomenkielistä virkerakennetta ja partisiippirakenteet ovat myös erikoisia suomen kielelle. Partisiippeja löytyi jonkin verran, mutta vain tietyistä ryhmistä ja vähemmän kuin mitä odotettiin. Infinitiivejä sen sijaan oli kaikissa ryhmissä käytetty odotettua enemmän, koska niitä löytyi muutama joka ryhmästä. Nominaalituksia oli muutama ryhmien kirjoitelmissa, joten kaikkia upotuksia löytyi jonkin verran opiskelijoiden aineista.

Selitys upotusten harvinaiseen esiintymiseen voisi mahdollisesti olla, että opiskelijat eivät tunne hallitsevansa vaikeampia rakenteita, ja sen takia he ovat jättäneet käyttämättä niitä, vaikka heillä olisi ollut mahdollisuus siihen. Hypoteesini oli, että opiskelijat käyttäisivät sellaisia kieliopillisia rakenteita, mitä heille on opetettu. Oletin, että yläkoulun oppilaat käyttäisivät lähes vain pää- ja sivulauseita, mikä piti paikkaansa. Kuitenkin oppilaiden aineista löytyi myös joitakin upotuksia. Lukiolaisten aineista odotin löytäväni partisiippeja ja infinitiivejä äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineista, mikä myös piti paikkansa. En uskonut löytäväni upotuksia A-oppimäärän mukaan opiskelevien lukiolaisten aineista, mutta se ei pitänyt paikkansa, koska sen ryhmän aineista löytyikin upotuksia.

Aineiden pituudet vaihtelivat yhdestä sivusta neljään sivuun. Myös lause- ja sanamäärä kasvoi lukiolaisten aineissa verrattuna yläkoululaisten aineisiin, mutta lause- ja sanamäärät olivat myös suurempia äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevien opiskelijoiden aineissa kuin A-oppimäärän mukaan opiskelevien aineissa. Ero oli kuitenkin odotettua pienempi, mikä voi johtua siitä, että vanhemmat opiskelijat ja äidinkielenomaisen oppimäärän mukaan opiskelevat opiskelijat kirjoittivat pidempiä lauseita. Kahdeksannella luokalla olleet oppilaat kirjoittivat lauseita, jotka olivat lyhyitä eikä niissä ollut niin paljon sisältöä. Tämä muuttui hieman lukiolaisten aineissa, joten kvantitatiivinen ero oli pienempi kuin oletin, koska lukiolaiset kirjoittivat pidempiä ja kompleksisempia lauseita kuin yläkoulun oppilaat. Lausemäärät olivat lähempinä toisiaan, kuin mitä oletin, mutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa saisi huomattavasti enemmän ryhmien välisiä eroja selville.

Tämä tutkimus oli minulle hyödyllinen, koska haluan itse opettaa suomen kieltä yläkoulussa ja lukiossa ja tämä tutkielma antaa kuvan siitä, mitä eri asteiden opiskelijat osaavat ja mitä he eivät vielä osaa. Opiskelijat olivat kaikki ruotsinkielisestä koulusta ja heillä on ruotsi äidinkielenään. He muodostavat sellaisia ryhmiä, mitä itse tulevaisuudessa kuvittelisin opettavani. Tästä tutkielmasta voi olla hyötyä esimerkiksi, kun jatkossa suunnitellaan yläkoulun tai lukion opetusta, koska opiskelijoiden aineista saa tietoa siitä, mitä pitää harjoitella enemmän, ainakin kielen rakenteita ajatellen. Voi kuitenkin olla niin, että opiskelijat osaavat eri lausemaisuuksien asteita, joihin päälauseet, sivulauseet ja upotukset kuuluvat. (Ingo 2004: 159) Upotuksiin kuuluvat sellaiset rakenteet, joilla ei enää ole lauseen ominaisuuksia, koska niistä on tullut lauseenjäseniä. (Ingo 2000: 170–171) Tämä tutkielma ei paljasta, osaavatko opiskelijat kaikkia lausemaisuuksien asteita, mitä he eivät käytä. Selvittääkseen tämän asian, olisi pitänyt tehdä kvalitatiivista tutkimusta ja mahdollisesti käyttää kyselylomaketta.

LÄHTEET

- DeKeyser, Robert M.(1998). *Beyond focus on form. Cognitive perspectives on learning and practising second language grammar. Focus on Form in Classroom Second Language Acquisition*. Doughty, Catherine & Jessica Williams. New York: Cambridge University Press.
- Eurooppalainen viitekehys (2003). *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Finn Lectura (2001). [online]. [Lainattu 1.11.2013]. Saatavilla: <http://www.finnlectura.fi/verkkosuomi/Syntaksi/sivu3.htm>
- Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho (2010). *Iso suomen kielioppi*. 4. Painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hassinen, Sirje (2002). *Simultaaninen kaksikielisyys. Läheiset sukukielet suomi ja viro rinnakkain*. Väitöskirja. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Oulun yliopisto. Oulu. [online]. [Lainattu 16.12.2013]. Saatavilla: <http://herkules oulu.fi/isbn951426648X/isbn951426648X.pdf>
- Hellspång, Lennart & Per Ledin (1997). *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Honkanen, Suvi (2009). Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen. Teoksessa: Heikkinen, Vesa. (toim.) *Lauseet, jaksot ja (ala)laji viraston ohjailevissa kirjeissä*. Tietolipas 229. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 191–217
- Ikola, Osmo (1974). *Lauseenvastikeoppia. Nykysuomen lauseenvastikkeiden ja niihin verrattavien rakenteiden selvittelyä*. Tietolipas 76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ingo, Rune (1983). *Erikoiskielet ja käännteoria. VAKKI-seminaari III. Vöyri 29.–30.1.83*. Vaasa: Vaasan korkeakoulun kielten laitoksen käännteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut.
- Ingo, Rune (2000). *Suomen kieli vieraan silmin*. Vaasa: Vaasan yliopiston käännteorian ja ammattikielen tutkijaryhmän julkaisut.
- Ingo, Rune (2004). *Finska som andraspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

- Karlsson, Fred (1982). *Suomen peruskielioppi*. Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karlsson, Fred (2010). *Restriktioner på meningars syntaktiska komplexitet*. [online]. [Lainattu 4.1.2013]. Språk & stil NF 20. Saatavilla: http://www.ling.helsinki.fi/~fkarlss/restr_synt_kompl.pdf
- Kielijelppi (2004–2010). [online]. [Lainattu 10.10.2013]. Saatavilla: <http://www.kielijelppi.fi/kirjoitusviestinta/lauseet-ja-virkkeet>
- Korsholms gymnasium (2013). [online]. [Lainattu 1.11.2013]. Saatavilla: http://www.korsholm.fi/medialibrary/data/STUDIEGUIDE_2013-14_sisus-%7Bq4pie-kl1dp-uujuh%7D.pdf
- Kotimaisten kielten keskus (2013). [online]. [Lainattu 14.10.2013]. Saatavilla: <http://www.kotus.fi/?s=2149>
- Lampinen, Arja (2005). *Kirjoittajan ABC-kortti*. [online]. [Lainattu 14.11.2013]. Saatavilla: <http://webcgi.oulu.fi/oykk/abc/tekstinhuolto/tekstilajeja/essee/>
- Lähdemäki, Eeva (1995). *Mikä meni pieleen? Ruotsinkielisten virheet suomen ainekirjoituksessa*. Fennistica 11 Turku: Åbo Akademi.
- Mustasaaren kunta (2013). [online]. [Lainattu 1.11.2013]. Saatavilla: http://62.80.138.133/skolor/pdf-filer/5_2%20Modersmal_Halsokunskap%205_9.pdf
- Tieteen termipankki. (2013) [online]. [Lainattu 5.5.2014]. Saatavilla: <http://www.tieteentermi-pankki.fi/wiki/Kielitiede:nominalisaatio>
- Opetushallitus (2005). Miten peruskoululaiset tuntevat kielen ilmiöitä ja kielentuntemuksenperuskäsitteitä? [online]. [Lainattu 26.11.2013]. Saatavilla: http://www.oph.fi/download/31323_2_kielentuntemus.pdf
- Opetushallitus (2003). *Grunderna för gymnasiets läroplan 2003*. [online]. [Lainattu 14.1.2013]. Saatavilla: <http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlpg.pdf>
- Opetushallitus (2004). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004*. [online]. [Lainattu 14.1.2013]. Saatavilla: <http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf>
- Opetushallitus (2003). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003*. [online]. [Lainattu 23.9.2013]. Saatavilla: http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf

Penttinen, Esa Martti (2005). Kielioppi virheiden varjossa. Kielitiedon merkitys lukion saksan kieliopin opetuksessa. [online]. [Lainattu 22.11.2013] Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13440/9513923886.pdf?sequence=1>

Åkers, Ann-Mari (1999) *Alku aina hankalaako? Suomenoppijoiden kirjallisten tuotosten tarkastelua*. Vaasa: Nykysuomen lisensiaatintyö.